

FEGYVER NÉLKÜL A FRONTRA

Egy egykori huszárhadnagy emlékezései 1944–45-ös naplójegyzetei alapján¹

A magyar királyi I. honvéd gyorshadtest 1941. évi ukrajnai hadműveleteinek tapasztalatai bizonyították, hogy a modern háborúban az eltérő menetsebességű és teljesítményű gépesített, valamint lovas alakulatok egy seregtesten belül nem alkalmazhatók. Ennek tanulságait levonva az 1942. október 1-jén életbe léptetett új hadrendben már külön szerepelt a páncélos és a lovas fegyvernem. 1942. október 1-jével alakult meg Nyíregyházán az I. honvéd lovashadosztály-parancsnokság, Vattay Antal² vezérőrnagy parancsnoksága alatt. Az addig szerzett haditapasztalatok arra is rámutattak, hogy elsősorban a tüzerőt kell fokozni, s azt az alosztályokhoz szükséges csoportosítani, valamint páncélos és légvédelmi tüzérségi támogatást kell biztosítani, és a vonatalakulatoknál³ növelni kell a motorizált részek számát.

1943 első felében a lovashadosztály alakulatai megkapták a szükséges felszereléseket, végrehajtották a különböző szintű összekovácsolási gyakorlatokat, és 1944 tavaszára a „sapkározásától a patkószegig” mindennel ellátva az alábbi helyőrségekben állomásoztak:

- a hadosztály parancsnoksága Nyíregyházán,
- a 2. huszárezred parancsnoksága és a 2/II. huszárosztály Szabadkán, a 2/I. osztály Szentesen,
- a 3. huszárezred parancsnoksága és a 3/I. huszárosztály Nagyváradon (a 3/3. lovasszászad Nagyszalontán), a 3/II. huszárosztály Munkácson,
- a 4. huszárezred teljes egészében Nyíregyházán,
- a 15. kerékpáros zászlóalj Kiskunhalason,
- az 1. lovas-harckocsi zászlóalj Zentán,
- a 3. felderítő zászlóalj Szilágysomlyón,
- az 1. lovas-tüzérosztály Nagyváradon (a 2. lovas-tüzérosztály csak a mozgósítás után alakult meg szintén Nagyváradon a huszárezredek ütegeinek összevonásával),

¹ Az I. lovashadosztály és a 3. huszárezred harcairól szóló bevezetőt, valamint a jegyzeteket *Bene János* készítette.

² Vattay Antal, vitéz (Sopron, 1891. augusztus 13 – Budapest, 1966. november 2.). A bécsújhelyi katonai akadémián avatták hadnaggyá 1912. augusztus 18-án, majd a nyíregyházi cs. és kir. 14. huszárezredhez vezényelték, melynek kötelékében végigharcolta az I. világháborút. A két világháború között a Honvédelmi Minisztériumban, a Kormányzóságon, a miskolci és a szegedi vegyesdandár-parancsnokságokon szolgált. 1940. december 24-étől a nyíregyházi I. lovasdandár parancsnoka, 1941. május 1-jétől vezérőrnagy. A lovasdandárral részt vett 1941-ben az ukrajnai hadműveletekben. 1942. október 1-jétől az I. lovashadosztály parancsnoka. Ezzel a seregtesttel vonult el 1944. júniusban a keleti frontra, 1944. augusztus 1-jétől a II. tartalékhadtest parancsnoka ugyanott, 1944. augusztus 17. és október 16. között a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke, egyben főhadsegéd. Német, nyilas és amerikai fogság után 1946. június 16-án tért haza. 1951-ben koholt vádak alapján 10 évi börtönre ítélték, rehabilitálása 2001. jún. 25-én történt meg.

³ Vonat: személy- és anyagszállításra, oszlopokba foglalt fogatolt, vagy géperőhajtású eszközök a hozzájuk tartozó személyzettel. A magyar királyi honvédségben századszintig lemenőleg minden alakulat hadrendjében megtalálható volt, ütközet-, eleség- és málhavonat-részekből állt.

- a 3. gépvontatású tüzérosztály Nyírbátorban,
- az 55. légvédelmi tüzérosztály Szegeden,
- a 4. gépkocsizó utászsorozat és hadihíd oszlop Zentán,
- az 1. lovas-híradó század Nyíregyházán,
- a hadosztályvonat parancsnoksága Szabadkán.

A lovashadosztály létszáma. 607 tiszt, 16 639 fő legénység, 10 889 ló, 1201 országos jármű (szekér) és 778 gépjármű volt. Erre a létszámra töltötték fel az 1944. május 3-án elrendelt mozgósítás után. Maga a mozgósítás és a hadosztály frontra küldése hazánk német megszállása után – a magyar és német hadvezetés végül már politikai presztízskérdéssé fajult vitáját követően – történt meg.⁴ A lovashadosztályt tehát a magyar elképzelések (a Kárpátok védelme az 1. hadsereg kötelékében) helyett a németek által követelt hadművelési területre, a Pripjat-mocsarakba vezényelték 1944 június közepén. Egy kivonuló huszárezred létszáma 82 tiszt, 2 988 huszár és 3 068 ló, 2 367 karabély, 375 géppisztoly, 24 géppuska,⁵ 12-12 nehézpuska és gránátvető,⁶ 60 golyószóró,⁷ 12 páncéltörő ágyú és 16 aknavető volt. Az ezred az alábbiak szerint tagozódott: ezredtörzs és közvetlen alakulatai, I. és II. osztályparancsnokság és közvetlen alakulatai. Az ezredközvetlenekhez a törzsszakasz (2 golyószórós raj), árkász-, távbeszélő-, aknavető szakasz (4 db 81 mm-es aknavető), valamint a gépvontatású páncéltörő ágyús század (6 db 75 mm-es páncéltörő ágyú) és a huszárüteget (4 db 1915/31 mintájú 7,5 cm-es könnyű ágyú) tartozott. Osztályközvetlen alosztály volt az árkász-, rádiós- és rohamszakasz (3 golyószórós rajjal). Egy huszárosztályba ezeken kívül 3 lovasszázad és egy nehézfegyverszázad tartozott 2 géppuskás- (6 géppuska), 2 aknavető- (6 aknavető) és egy páncéltörő ágyús szakasszal (3 páncéltörő ágyú). A lovasszázadokat is megerősítették egy negyedik, a nehézfegyver szakasz hadrendbe állításával (2 géppuskás, 2 gránátvető és 2 nehézpuskás raj). A lovasszázadok legénységének fegyverzete már nem a kard, hanem a kevés számú géppisztoly, a karabély, a golyószóró és a kézigránát volt, majd a harcok ellen a páncélok⁸

A szállítás a Budapest – Vác – Érsekújvár – Galánta – Trencsén – Zsolna – Oderberg – Katowice – Kielce – Radom – Ivangorod (Deblin) – Lukow – Breszt-Litovszk – Kobryn – Pinszk – Luniniec útvonalon történt, ahol az alakulatok kirakodtak. A végszállítmány erre a területre június 21-én futott be és rakodott ki. A hadosztályparancsnokság Luni-

⁴ A német-magyar tárgyalásokról I. részletesebben: Mindig kevesebbek leszünk... Szabadhegy István huszár alezredes naplója. A Jóna András Múzeum Kiadványai, 41. (S. a. r. *Bene János*) Nyíregyháza, 1995. 10-13. o.

⁵ A honvédségnél az 1907/31 mintájú 8 mm-es vízűtéses Schwartzlose géppuska volt rendszerben. Földi célok ellen közvetlen irányzással 1500 méteren, közvetett irányzással 3 500 méteren, légi célok ellen 1000 méteren belül volt hatásos. Adagolása hevederből történt, a teljesen betöltött heveder 250 db löszert tartalmazott, amit egy perc alatt lehetett kilőni.

⁶ A nehézpuska 20 mm-es, 45 kg tömegű páncéltörő fegyver. A gránátvető simacsövű, elöltöltő, összecsukszerű, egy katona által is szállítható fegyver, mely nagyjából 1 kg-os gránátot lőtt ki és 1 km-es lőtávon belül volt hatásos.

⁷ A golyószóró 1931 mintájú 8 mm űrméretű volt. Egyes, vagy sorozatlövésekre állítva, állványra szerelve földi célok ellen 1500, léci célok ellen 1000 méterig volt hatásos. Kis kötelékek kézi lőfegyvere.

⁸ A páncélok (Panzerfaust) hátrasiklás nélküli, egyszer használható kézi páncéltörő fegyver, melynek lövedékét a vállra helyezett vetőcsőből egyszerű irányzék segítségével indították. Nagy páncélromboló képessége miatt alkalmazták előszeretettel.

niectől 18 kilométerre nyugatra, Luninba települt. A lovas seregtest első feladatait a felettes német hadvezetőség Luniniec és környéke biztosításában, s az ott tevékenykedő, tekintélyes számú partizántól való megtisztításában határozta meg. A hadosztály elhelyezési és működési körzetében akkor mintegy 10-13 000, jól felszerelt partizán harcolt, akik elsősorban az utak elaknásításával és a váratlan rajtaütésekkel okoztak érzékeny veszteségeket. Június 22-én Botowon a 3/II. huszárosztály szenvedett érzékeny veszteségeket a váratlan éjszakai támadástól.

1944 július első napjaiban a több ízben átcsoportosított és felesleges, fárasztó menetekre kényszerített lovashadosztály zöme Luniniectől északra, Kleck területén került állásba, ahol a német hadvezetés, Vattay altábornagy indokolt ellenvetéseit semmibe véve, részenként vetette be a Bobrujszknál áttört szovjet harcokosi seregtestek megállítására. A 2. huszárezredet és a 3. gépvontatású tüzérosztályt, valamint a 15. kerékpáros zászlóaljot a német XX. és XXIII. hadtest alárendeltségébe utalták, a hadosztály zömét pedig észak felé fordították és a Pripjat-mocsarakon átvezető egyetlen használható úton Siniawka körzetébe irányították. A harcokosi- és repülőátadásra érzékeny huszáralakulatok július 3-4-én súlyos veszteségeket szenvedtek. Helytállásuknak és hadosztályparancsnokuk bölcs döntéseinek köszönhetően a már-már felborulással fenyegetett arcvonalat helyreállították és kitörtek a gyűrűből. E harcokban a 3. huszárezred mindkét osztálya kitüntette magát Németh Dezső⁹ és Pongrácz Géza¹⁰ alezredek parancsnoksága alatt.

1944 július első felében a lovashadosztály előbb a német I. lovashadtest kötelékében a Szczara folyó vonalában, majd a szintén német XXIII. hadtest részeként a Grywda patak mentén, illetve Pruzana térségében folytatott utóvédharcokat. Július 16-án a már 2 500 fős véres és igen nagymérvű fegyverzeti, technikai veszteséget szenvedett hadosztályt a német XX. hadtest alárendeltségébe helyezték. A hadosztály egy kis időre kikerült az ellenséges csapatok fenyegető gyűrűjéből. A Vattay altábornagy és előljáró német parancsnoka közötti, korábbról meglévő feszült viszony oda vezetett, hogy Vattay tábornok a magyar megszálló hadosztályokat irányító II. tartalékhadtest parancsnokságát vette át. Utóda, Ibrányi Mihály¹¹ vezérőrnagy bevonulásáig Schell Zoltán¹² ezredes látta

⁹ Németh Dezső, nemes benkepatonyi (Dunaszerdahely, 1899. szept. 27 – ??). 1942. szeptember 29-étől alezredes. (Ludovika Akadémia, 1918.) 1942. december 1-jétől 1944. július 10-éig a 3/I. huszárosztály parancsnoka a békehelyőrségben és a fronton. 1944. július 10-étől 1945. március 28-áig a 3. huszárezred parancsnoka. A németek internálták, 1945. május 8-án amerikai fogságba esett, ahonnan 1945. szeptember 14-én tért haza.

¹⁰ Pongrácz Géza, vitéz báró szentmiklósi és óvári (Bécs, 1900. március 5 – Montclair [New Jersey, Egyesült Államok], 1985. június 1.). 1921. augusztus 20-án avatták a Ludovika Akadémián, 1943. május 1-jétől alezredes, október 1-jétől pedig Munkácson a 3/II. huszárosztály parancsnoka. 1944. június 13-án vonult el osztályával a hadműveleti területre. Megsebesült Botowon 1944. június 22-én. 1945-ben orosz fogságba esett, ahonnan 1950. december 1-jén tért haza.

¹¹ Ibrányi Mihály, vitéz vajai és ibrányi (Debrecen, 1895. december 3 – Budapest, 1962. november 19.), 1942. október 1-jétől vezérőrnagy, 1944. szeptember 11-étől altábornagy. Eredeti fegyverneme gyalogos. 1944. augusztus 1-jétől november 15-ig a lovashadosztály parancsnoka, azután a lovasság felügyelője és a V. hadtest parancsnoka. 1945. március 1-jétől 1955-ig orosz hadifogságban volt. Szerepe az 1944. október 15-iki eseményekben élénk vitákat váltott ki, s egyértelműen még ma sem tisztázott.

¹² Schell Zoltán (Kassa, 1895. július 14 – Thalham bei St. Georgen [Ausztria], 1973. november 22.). 1914-ben avatták hadnaggyá a bécsújhelyi katonai akadémián, 1942. április 1-jén ezredessé léptették elő. 1942. október 1-jétől a 2. huszárezred parancsnoka. A hadműveleti területen 1944. június végétől a lovashadosztály

el a parancsnoki teendőket. Július végén a folyamatosan visszavonuló magyar csapatok a Bug vonalán, majd az onnan Siedlcébe vezető útvonalon folytattak súlyos elhárító harcokat. Külön kiemelkedő volt a 3. huszárezred Mordy és Losice közötti helytállása, mellyel megakadályozta a német XX. hadtest bekerítését.

Az immár szinte teljesen leharcolt lovashadosztályt pihenőre, a kötelékek rendezésére, a fegyverzet pótlására, az új fegyverekre való kiképzésre augusztus elején a Varsótól északnyugatra fekvő Plöhnen körzetébe irányították, majd Varsótól keletre Karlovka és Wolomin térségében, jellegének meg nem felelő feladatra, szívós gyalogsági védelemre vetették be. A német IV. SS páncéloshadtest kötelékében egy hónapig tartó védelmi harcokban a huszárok sokszor kézitusában verték ki állásaikból az oda betört orosz kötelékeket. Az egyik nevezetes haditettet Bialolekánál Remete Tamás¹³ százados 80 fős csoportja hajtotta végre, amely – parancsnokait is meglepve – kézigránát- és közelharcban foglalta vissza az előzőleg kiürített állásokat. Az oroszországi és Varsó környéki harcokban tanúsított hősi helytállás elismeréseként a kormányzó 1944. október 2-án elrendelte az 1. lovashadosztálynak huszáradosztállyá történő átkeresztelését. A névváltoztatás minden lovas alakulatra kiterjedt.

Románia háborúból való 1944. augusztus 23-i kiugrása után, az ország veszélyeztetettsége miatt, szükségessé vált a lengyel területen lévő magyar csapatok hazaszállítása. Ugyanakkor itthon – jelentős fegyverzeti hiányokkal – a magyar királyi honvédség erőinek szinte teljes mozgósításakor a békehelyőrségeken működő pótalakulatokból felállították az 1. tábori pót huszárezredet, amely szeptember 13-ától részt vett a 3. magyar hadsereg Arad és a Maros völgyének elfoglalására indított támadásában. A pót huszárezred átkelt a Maroson, de a szovjet előnyomulás miatt tért nyerni már nem tudott. Szeptember 17-én Lippakeszinél, Temeshidegkútnál és Szentandrásnál súlyos veszteségeket szenvedett, s az általános visszavonulás során Orosházánál vetették be, majd rövid pihenő után október 7-én a szentesi hídfőhöz vonult vissza.

Ugyanakkorra, 1944 október elejére értek haza, Magyarországra a huszáradosztály alakulatait szállító szerelvények is. A 3. huszárezred Kecskeméten, Lajosmizsén és Örkényben rakodott ki. A magyar hadvezetés a hazatért seregetestet a már korábban is tervezett hadműveleti tartalékként kívánta alkalmazni, sőt felmerült részvétele a kormányzó október 15-én bejelentett fegyverszüneti elhatározásának támogatásánál is. Német nyomásra azonban, a bomladozó déli arcvonallal megszilárdítására és megmentésére, pihenő és rendezés nélkül, azonnal a Duna-Tisza közén vetették be a huszáradosztályt, előbb a szentesi hídfőnél, majd a Csongrádnál átkelt és onnan támadó orosz és román csapatok ellen Lakitelek és Tiszaalpár körzetében. Ott érte a hadosztályt a kormányzó proklamáció, majd a nyilas hatalomátvétel. A katonapolitikai és hadműveleti helyzetről szinte teljesen tájékozatlan tisztikar és legénység nagy

lovasparancsnoka (adosztályparancsnok-helyettes), 1944. október 15-étől az 1. páncélos hadosztály megbízott, 1944. november 15-étől a huszáradosztály parancsnoka.

¹³ Remete Tamás, rábabogyoszlói (Körtvélyespuszta [Jánosháza], 1914. augusztus 30 – Sümege, 1994. november 18.). 1936-ban avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, 1942. április 1-jén századossá léptették elő. 1943. szeptember 30-tól a 3/II. huszárosztály segédtisztje, 1944. július 10-től a 3/6. lovasszázad parancsnoka fogságba eséséig, 1945. május 8-ig.

meglepetéssel, örömmel, majd teljes elképedéssel fogadta a híreket. Monspart Gábor¹⁴ őrnagy így emlékezett vissza a sorsdöntő órákra: „A nagy felelősség miatt Németh Dezső csak olyan intézkedést akart kiadni, amely egyetértésben van mindkét osztályparancsnok véleményével. Egyetértésben a helyzetet úgy ítéltük meg, hogy sorsunk pillanatnyilag inkább Budapesten, mint a fronton fog eldőlni. Azért úgy gondoltuk, legokosabb minél gyorsabban Pestre menetelni. Biztosak voltunk abban, hogy ennek a proklamációnak volt politikai előkészítése, így inkább a némettől, mint az oroszától kellett ebben a pillanatban tartanunk.”¹⁵

Rövid harcmentes időszak után a hadosztály október 23-án támadó feladatot kapott, hogy ezredeivel három irányból foglalja vissza a Kiskunfélegyházától délre lévő tanyacsoportokat. A magyar huszárnak ekkor adódott meg utoljára, hogy feladatát lóháton hajtsa végre. A huszárok helyzete igen súlyos volt, hiszen a Budapest melletti elfoglalására előretörő szovjet 46. hadsereg egyik támadási sávjában tevékenykedtek. A harcok súlyosságára és hősiességére jellemző példa a 3. huszárezredből, hogy amikor október 26-án a 3/2. lovasszázad parancsnoka¹⁶ a fent említett város melletti Fricska-tanyán hősi halált halt, katonái másnap harckocsik támogatása mellett mentették ki holttestét, sőt négy löveget is zsákmányoltak.

Az 1. huszárhadosztály október 31-ig folytatott súlyos, elhárító harcokat Kecskemét – Nagykőrös térségében. A Bugyi község határában november 1-jén megsebesült Ibrányi Mihály altábornagyot november 15-én ismét Schell Zoltán váltotta fel. November elejétől a Soroksáron gyülekeztetett sereget kivonták az arcvonalból, s részeivel Csepel szigetén látott el folyambiztosítási feladatokat. A Duna vonalának tarthatatlansága után, a fővárosban rekedt alosztályokon (4. huszárezred zöme, 2. lovastüzérezred, 2. huszárezred páncéltörő ágyús százada) kívül, a többiek ismét, immár a Dunántúlon kerültek a Budapest elleni támadás főirányába a Velencei-tó és a Váli-medence térségében. A leharcolt és megfogyatkozott huszáralakulatok már nem voltak képesek védelmi feladataikat ellátni, veszteségeik csak nőttek a Kápolnásnyék és Csákvár környéki harcokban.

A huszárhadosztály megmaradt részeit 1944 utolsó napjaiban gyalogmenetben a Csallóközbe irányították, a hol a már korábban oda vezényelt lovas részekből és pótalakulatokból részben feltöltötték. 1945. január 10-én ismét hadműveleti feladatokat kapott a még mindig igen csökkent harcértékkel bíró sereget. Előbb a Vértes nyugati részén foglalt védőállást, majd 1945 január második felében a Vértesen keresztül üldözte a Budapest felmentésére indított német támadás elől visszavonuló szovjet csapatokat. Csákvárnak, a Vértes fontos keleti kijárójának elfoglalása viszont már nem sikerült.

¹⁴ Monspart Gábor (Zalaegerszeg, 1906. április 13 – Kaposvár, 1997. július 14.). 1928-ban végezte el a Ludovika Akadémiát, 1943. augusztus 1-jén őrnaggyá léptették elő. 1942. október 1-jétől 1944. július 1-jéig a 3/I. nehézfégyverszázad, majd a 3/I. huszárosztály parancsnoka Nagyváradon és a hadműveleti területen 1945 tavaszáig.

¹⁵ Közli Szabó Péter: *Honvédhuszárok*, 80. o. In *Ságvári György – Somogyi Győző – Szabó Péter: Honvédhuszárok (Magyar királyi honvédlövasság, 1920-1945)*, Budapest, 2001.

¹⁶ Nádasdy Ferenc, gróf nádasi és fogarasföldi (Nádasdladány, 1907. május 16 – Kiskunfélegyháza-Fricska-tanya, 1944. okt. 26.) 1941. szept. 1-jétől tartalékos főhadnagy, a hadműveleti területen a 3/2. lovasszázad arcvonal mögötti tisztje (századparancsnok-helyettes), majd századparancsnok.

Az orosz hadsereg 1945. március 18-i nagyarányú támadó hadműveletének megindulása után a huszárhadosztály harcolva vonult vissza a Rába mögé. A seregtest maradványai (7 200 fő és 2 500 ló) 1945. március 29-én lépték át a magyar határt, Ausztriában, Linz környékén érték meg a háború befejezését, és ott estek amerikai fogságba, ahonnan 1945. szeptember közepén tértek haza.

Ejtsünk néhány szót a szerzőről is. Vitéz jobaházi báró Döry Lajos katonatiszti családból származik. 1924. április 28-án született Sopronban. Édesapja, Döry József akkor ott szolgált a 3-as huszároknál. 1940-től a frissen megszervezett IX. hadtest huszárszázadának parancsnoka, alezredesi rangban. 1942-ben erősen megrokkant állapotban nyugállományba helyezték. 1944 őszén a IX. hadtest állományával a család is Nyugat-Magyarországra települt, ahol 1945. április 1-jén Rum község határában egy orosz járőr fogságba hurcolta, ahonnan nem tért haza.

Mi sem volt természetesebb, hogy a fiú édesapja pályáját folytassa, így lett a soproni, majd a pécsi honvéd főreáliskola tanulója, 1942 és 1944 között pedig a Ludovika Akadémia hallgatója, mindenütt államköltséges helyen.

1944. augusztus 20-án avatták hadnaggyá és akkor felvett személyi lapján a következőkkel bocsátotta ki az Akadémia:

- Jellemtulajdonságok: Jó irányban kialakult jellem. Komoly, zárkózott őszinte. Vezetés mellett igen jó alantos tisztnek ígérkezik.
- Tehetség, szorgalom, különös hajlam: Kiváló tehetség. Igen nagy általános műveltséggel. Katonai hivatással össze nem függő dolgokkal foglalkozik.
- Magatartás: Kissé félszeg. Szolgálaton kívül kiváló modorú, bajtársias.
- Összeredménye: igen jó. Osztályában a 18 főből az 5. ranggal, évfolyamában a 278 hallgatóból a 113. ranggal végzett.

Avatása után Nagyváradra, a 3. huszárezred pótkeretéhez vezényelték és a 3/2. huszár pótszázadhoz osztották be. 1944 augusztus végén a pótezred is elvonult a hadműveleti területre, a visszamaradt rész pedig a front közeledése miatt a helyőrségben lévő anyaggal, fegyverekkel, az időközben bevonultatott légénységgel, felsőbb parancsra a Nyugat-Dunántúlra települt át, ahol az időközben megszervezett Huszár Kiképző és Felállító Keret parancsnoksága alá léptek. A 3. huszárezred részei Szilsárkányban szállásoltak be és ott kezdődött el az újonckiképzés. Onnan rendelték Döry Lajos hadnagyot 1944. október 19-én a Duna-Tisza közén harcoló ezredéhez. Az ott töltött időszak eseményeit vetette azután papírra egészen a december 13-iki sebesüléséig. A hadikórházból 1945. február 4-én vonult be a 3. huszárezredhez, ahol az ezred kiképző és felállító keret parancsnokságára osztották be. Ezen alakulattal esett fogságba. Döry Lajos ma Németországban, Frankfurt am Mainban él. Visszatért fiatalkori álmaihoz, művészettörténész, filozófiai doktor.

Végezetül néhány szót a visszaemlékezés stílusáról. A napló mindig a legszemélyesebb műfaj, ahol az író mindenkiről bátran és megkötések nélkül mondhatja el véleményét. A visszaemlékezés és az emlékirat is lehet ilyen. Az alábbiakban a felidézett események idején még nagyon fiatal, frissen avatott húszéves hadnagy benyomásai olvashatók, akinek helyzetértékelése nyilvánvalóan sok esetben egészen más volt, mint idősebb bajtársaié, ez életkorából adódik. Ezért is igen érdekes olvasmány Döry Lajos két visszaemlékezése.

Bene János

DÓRY LAJOS: FEGYVER NÉLKÜL A FRONTRA

„Oktalanul és céltalanul hullott kezdettől
fogva a fiatal katonák százazreinek a vére”

Tökés István

Előszó

Tisztában vagyok vele, hogy ezen sorok olvasása után lesz, aki arcul köp, de lesz aki átölel és a vállamat veregeti. Kíváncsi vagyok, ki melyik csoportba fog tartozni.

Ez a beszámoló két részből áll: mostani megemlékezéseimből és korabeli jegyzeteimből. 1944 karácsonykor – otthon, sebesültként – leírt közvetlen jegyzeteim elvesztek, így 1945 őszén Németországban újra tollhoz nyúltam mondván: „ma egy éve.” Akkor huszonegy éves voltam és emlékezőtehetségem még tökéletesen működött. Így az 1945-ös feljegyzések autentikusnak tekinthetők, annál is inkább, mert akkor Németországban magányosan éltem, semmi okom nem volt mentegetődzésre, szépítésre, elhallgatásra, valamilyen előny elérését célzó ábrázolásra.

Amit akkor megírtam, azt azóta többet el nem olvastam. Így most nem tudom, mi áll benne. Ezáltal adódik egy, a memoáriróadalomban feltehetően páratlan alkalom: mostani megemlékezéseim összehasonlítása a 45-ös jegyzetekkel. Mit selejtezett ki az emlékezőtehetség, jött-e ötven év alatt valami hozzá, és főképpen, azonos maradt-e az értékelés?

Tehát most leírom megemlékezéseimet, függetlenül a 45-ös szövegtől. Egyetlen segítségem egy kis notesz, egy 1944-es zsebnaptár, amely velem volt a fronton. Abba ceruzával, vezérszószerűen (egy napra 1,2 x 3,5 cm állt rendelkezésemre) vázoltam az eseményeket. Ma már persze sokszor nem tudom, mit jelent ez vagy az a szó. Ez természetes. De a naptár segít, hogy az események sorrendjét nagyjából betarthassam. Így ez a forrást az I. rész. A megemlékezések rögzítése után majd kiderül az összehasonlításnál, hol térnek el egymástól az adatok.

Feltételezem, hogy az összehasonlítás sokak számára érdekes lesz. Magam is kíváncsi vagyok rá. Talán nem kell mindent az összehasonlításakor az olvasóra bízni, magam is állást foglalhatok. De persze csak a végén, a II. részben.

Bevezetés

Amikor a második világháború kitört, apám azt mondta: „ezt a háborút a németek eleve elvesztették”. Mivel apám ritkán mondott valamit, ez a kijelentés rám, tizenöt éves fiúra, igen nagy benyomást tett. Apám azzal indokolta kijelentését, hogy Ő a Piave-fronton harcolt és látta, anyagilag fölényben lévő ellenféllel szemben a bátorság nem használ. „Ha nekünk volt egy géppuskánk, akkor az olaszoknak volt tíz, ha nekünk volt egy ütegünk, akkor nekik volt tíz”.

Mint cöger¹⁷ (Sopron, Pécs) én is részt vettem az osztályon átviharzó lelkesedésen a németek győzelmein. Persze. De az idő nem állt meg.

¹⁷ Cöger = a honvédség katonai középiskolájának hallgatója. A honvédség első katonai főreáliskoláját Sopronban állították fel az 1898/99-es tanévben mint a Ludovika Akadémia előkészítő iskoláját. A két világháború között Budapesten (Bocskay István) és Pécsen (Zrínyi Miklós) főreál (a 14-18 éves korosztály részére), Kőszegen (Hunyadi János) és Sopronban (II. Rákóczi Ferenc) alreáliskolák (a 10-14 évesek) működtek. 1931-ben a Bocskayt megszüntették, a többi pedig 8 osztályosra egészítették ki. 1938 őszén az

Barátársaimmal jól kijöttem, barátaimat megválogattam. Az 1941–42-es tanévet a pécsi Zrínyiiben végeztem. Tanáraink nagyvonalúak voltak, így pl. 1941 őszén, mint nézők, részt vehettünk Mohácson egy táncünnepélyen, ahol az ormánsági lányok unalmas, vérszegény tánca szembeszökő ellentétben állt a bunyevácok fürgetegszerű táncával, aminek lendülete és spontaneitása biztosan túlment a betanított szerepen (vannak fényképeim róluk).

A földrajz mindig érdekelt. Szerény zsebpénzemből kezdtem megvásárolni a Térképészeti Intézet vadonatúj, színvonalas katonai térképeit. Jártam biciklin a falvakat (1943-ban Komáromban voltunk árkászkihelyezésen. Századparancsnokom megengedte, hogy a műszak után kincstári kerékpárral indulhassak a vidékre). A baráti körben Kodolányi könyvei jártak kézről kézre. Az Ormánság ott feküdt a kapu előtt... Egyke... kihaló vidék.¹⁸ A kimenőt arra használtam, hogy a Zsolnay-gyár termékeit és a Néprajzi Múzeum gyönyörű anyagát tanulmányozzam. Valóban, egy cögerhez alig illő magatartás.

De az intézet könyvtára nem elégített ki. Hamisítottam századparancsnokunk aláírását, hogy hétköznap elmehessek az Egyetemi Könyvtárba. A „Viharsarok” irodalma érdekelt többek közt. Igen ám, de ezeket a tiltott könyveket csak írásbeli engedéllyel lehetett kikölcsönözni. Tehát újra hamisítottam az aláírást és így a baráti körben ismertté váltak Erdei Ferenc, Féja Géza, stb. könyvei. Persze sok mást is olvastam, így pl. helységmonográfiákat, de átfogó irodalmat is. Így egy Sztálin monográfiából kiszűrtem a magatartásomat meghatározó tényeket. Ahogy Sztálin a volt cári tiszteket (Tuhacsevszkij,¹⁹ stb) átvette, és amíg kellett, megtartotta őket, utána pedig eltette őket láb alól, ez a tett érlelte bennem a felismerést, hogy nekem a kommunista világban soha rendes megélhetési lehetőségem nem lesz. Még kevésbé orosz hadifogságban.

1942-44. Ludovika. Kimenő csak a hét végén volt, így a falon kellett kimászni, hogy hétköznap kijussak. Cél: a Kereskedelmi és Iparkamara könyvtára. Ott volt egy pártfogóm, Bolyó Ferenc könyvtáros. Nála tanulmányozhattam angolszász, francia és más folyóiratokat (ott megvoltak). Így hamarosan kirajzolódott bennem a kép, hogy az Egyesült Államok hadba léptével egy olyan hatalmas anyagi háború bontakozik ki, amellyel szemben ellenállni nem tudunk. A felettünk átrepülő angolszász bombázókötelékek mindenki számára láthatóan alátámasztották a könyvekből szedett információimat. Szerény számú vadászaink, így aks-ok²⁰ is, még hadnagyavátás előtt, támadták a szövetséges kötelékeket, de mit használt? – Sztálingrád és a 2. hadsereg pusztulása mindehhez hozzájárult. 1944 márciusában még meg is szálltak „barátaink.” Apám jóslata bevált.

Az 1944-es fegyvernemek közti akadémiai tereptani versenyen a sok tüzer mellett én is nyertem egy díjat, a könyv ma is a birtokomban van még.

Utólag tudtam meg, hogy a két régi barát, apám és Kubinszky Jenő²¹ (az Akadémián 1943–44-ben századparancsnokom) többször tanakodtak azon, hogy mi legyen velem, aki sehogy se illetem az adott keretekbe.

iskolákat honvéd katonai nevelőintézetre keresztelték át és a községi iskola csak az alsó négy osztállyal működött tovább.

¹⁸ A népi íróknak nevezett politikai-irodalmi csoportosulás a két világháború közötti időben szerveződött Magyarországon. Az ide tartozó írók (Veres Péter, Szabó Pál, Erdei Ferenc, Féja Géza, Németh László, Kodolányi János, Illyés Gyula, Kovács Imre, Darvas József stb.) történelmi érdeme, hogy ráirányították a figyelmet a magyar parasztság súlyos helyzetére, vádló írásokban tárták fel a szegényparasztság és az agrárproletáriátus elviselhetetlen életkörülményeit. A Baranya megyei Ormánságban a vagyonszétaprózódását a családok az egykezéssel (csak egy gyermeket vállaltak) próbálták megakadályozni. Erről a jelenségről írt megrázó könyvet Kodolányi János.

¹⁹ Tuhacsevszkij, Mihail Nyikolajevics (1893-1937) volt cári tisz, 1935-től a Szovjetunió marsallja. 1934 és 1937 között honvédelmi népbiztos-helyettes. Jelentős elméleti és hadseregszervező tevékenysége ellenére a sztálini törvénytörések során perbe fogták és kivégezték.

²⁰ Akadémikusok, a Ludovika és annak II. főcsoportja, a Bolyai Műszaki Akadémia hallgatói.

²¹ Kubinszky Jenő (Szombathely, 1901. szeptember 1 – ??). 1921. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián További előléptetési dátumai ismeretlenek. 1941. augusztus 1-jétől tanár a Ludovika Akadémián és a lovaskülönítmény parancsnoka, 1944-ben alezredes. 1944. november 28-tól beosztás nélkül, 1945. március 1-jétől 27-ig az I. önálló huszárosztály parancsnoka volt. Az amerikai fogságból 1945. szeptember 15-én tért haza.

Nem tudom, hogy az 1944 augusztus 20-án hadnaggyá avatottak közül kire tett még parancsnokunk, Sáska²² ezredes búcsúbeszéde ugyanolyan mély benyomást, mint rám. Virágnyelven ugyan de lelkünkre kötötte, hogy a magyar tisztikar becsületét be ne mocskoljuk olyan tettekkel, mint ami a Délvidéken²³ történt. Akkor még nem tudtuk pontosan, hogy mi történt Zsablyán, de hogy arra célzott, az biztos.

I. rész

Mint hadnagy a 3. huszárezredhez kerültem Nagyváradra, de az újonckiképzés már csak Szilsárkányban (Sopron megye) öltött formát kora ősszel. Sajnos, arra már nem emlékszem, hogy a Kormányzó fegyverszüneti rádióbeszédére miként reagáltam (hallottam-e?). Sok idő nem maradt a gondolkodásra, mert befutott Deske²⁴ parancsa, valamennyi jelenlevő nem beosztott tiszt vonuljon be azonnal a harcoló ezredhez.

Tompított fényszóróval éjjel, teherautón vittek a Bakonyon át – Csesznek vár romjait (egykori hadijáték színhelyét) holdfényénél láttuk – Budapestre (X. 19-20.).

X. 20. Egy nap szabadság. A kiszállásnál leesett a szemüvegem és valaki rálépett. Dühöngtem, hogy ezt az egyetlen napot az új szemüveg beszerzésével (Hadikórház, stb.) kellett eltékoznom. De eljutottam Bolyó úrhoz is. A statisztikák, amiket mutatott, elképesztettek, az amerikai hadiipar adatai mindent elsöpörnek.

– Este meg voltam híva nagybátyámhoz, vitéz Haász Aladárhoz. Ő, mint a Kultuszminisztérium osztálytanácsosa, engem mindig pártfogolt. Neki nagyobb volt a látóköre, mint egy frissen sült hadnagynak. A rádiót hallgattuk. A helyzet mindhármunkra (felesége mesterházi Mesterházy Mária) nyomasztóan hatott. Analízis és mérlegelés után Aladár mondott egy mondatot, amit sem családi sem tiszti körben addig senki hangosan nem mert volna kimondani: „ha én lennék a kormány, beereszteném az oroszokat.” Éppen az oroszokat.

Kimondhatatlan belső vajúdással hagytam el vendéglátóimat. Fából vaskarika. Hogyan egyeztessenek három különféle szempontot?

1. Mint Dóry, csak az ezred legfelsőbb tisztje lehetek,
2. Mint magyar, menteni kell, amit csak lehet, mind emberéletet, mind tárgyi értékeket,
3. Mint nemesembernek, semmi esetre sem szabad orosz fogságba kerülnöm.

De most már eldőlt a kocka, útban vagyok oda. Ott a legénységem sorsa rám van bízva, őket nem hagyhatom cserben.

X. 23. Este érkezünk az ezredtörzshöz Alsómonostorra. Az újonnan érkezett tisztekhez Deske lángoló beszédet intézett, melynek utolsó mondata így hangzott: „és megmentjük a hazát!” Te, barom, gondoltam, van neked fogalmad a helyzetről? – Most az esküre (a nyilasokra!) került sor, én csak néztem, hogy lehetne egy WC-re, vagy máshova eltűnni. Deske észrevette tétovázásomat, zubbonyomnál fogva odatoncolt a többiek sorába és esküdni kellett. Már csak ez hiányzott, most benn vagyok a csapdában. Mostantól fogva még arra sem hivatkozhatom, hogy esküm csak a kormányzóhoz köt.

A gyors cihelődés miatt Szilsárkányban nem maradt idő felszerelésre, így nem volt se kabátom, se pisztolyom. Nem is kaptam később sem.

²² Sáska Elemér (Kassa, 1898. november 20 – Stuttgart, 1985. március 31.). 1916. augusztus 18-án avatták hadnaggyá, 1944. november 1-jén vezérőrnaggyá nevezték ki. 1943. augusztus 21-től 1944. októberig a Ludovika Akadémia parancsnoka, majd a Honvéd Vezérkar Főnökének helyettese. 1945 májusa és 1946 között amerikai fogságban volt.

²³ Az újvidéki razzia, mely 1942 januárban zajlott le Újvidéken Csurgó és Zsablya térségében, partizánvadászatnak indult, de a razzianak sok békés szerb lakos is áldozatul esett. A hivatalos adatok mintegy 3 300 szerb, zsidó és magyar halotról tudnak, köztük időskorú férfiak, nők és gyermekek is voltak.

²⁴ Deske = Németh Dezső ezredes, a 3. huszárezred parancsnoka.

Aktív tisztként a legnagyobb súlyt helyeztem arra, hogy olyan parancsnokhoz kerüljek, akinél tanulni lehet. Szerencsémre ez a kívánságom teljesült, mert Misához²⁵ osztottak be. Ő nagyon jó parancsnok hírében állt. Misa nem osztott be, hanem a törzséhez vett. Mint kiskutyá a gazdáját, úgy követtem útjain.

Az első kellemetlen tapasztalatom a csapatnál az a tény volt, hogy többek közt német 42-es golyószórókkal (magyarul fosó) is fel voltak szerelve. Bár az Akadémián hangoztatták, hogy korszerű kiképzést kapunk, a német 42-es golyószórót csak hírből ismertük. Hogy vezethetek egy csapatot, ha nem ismerem fegyvereinket? Mit volt mit tenni, feláldoztam cigarettajárándóságomat (nem dohányoztam, nem nagyon fájt), és egy golyószóróssal megegyeztünk abban, hogy esténként – harcszűnet esetén – kioktat. Tehát pokrócot a fübe és... Két alkalomban állapotunk meg. A második este versenyt rendeztünk: ki szedi szét és rakja gyorsabban össze bekötött szemmel a fegyvert? Én nyertem. Megnyugodtam.

X. 24. Előre megyünk. Jellegzetes kiskunsági táj. Találkozunk Pallavicinival.²⁶ Most tanulgom a tüzérségi párbajt csak úgy hallásból kiértékelni. – Felejthetetlen a következő éjjel: egész éjjel lóháton ide-oda, előre-hátravezényeltek. Ez tanácsalanságra utalt és nekem nem tetszett. Utólag tudtam meg Várady Gézától,²⁷ hogy amikor a hadosztály Kecskeméten kirakodott (X. 4.), ő, mint ... tiszt semmiféle felvilágosítást nem kapott. Egy ismerős gyalogostisztet tudott csak a közelben felkutatni, attól kapta az első tájékoztatást. – Csipős éjjel volt, fáztam.

Misa álláspontján, egy tanyán. Aknatűz és távoli lövöldözés. Egyszerre az előttünk fekvő, szomszéd tanya ura befogja lovait a szekérbe, és nagy sebességgel jön hozzánk. Hozza előlről a sebesült golyószórót. Letettük. A hasa teljesen fel volt tépve, percek alatt meghalt. Némán körülálltuk. Misa azonnal írt a hozzátartozóknak. – Hogy a ruszki ne nyomuljon tovább előre, aknatűzét viszonztuk. A vetőink egy erdőeskéből lőttek, Csaba²⁸ távcsövén irányította a tüzet. Ez hatott, csend lett.

X. 26. Már nem tudom miért, de nem voltam a századtörzsnél és megyek gyalog előre. Jobbról (DNY) lövöldözés. Szembe jönnek rohanva az egyik század emberei. Köztük egy pocakos őrmester géppuskásokkal. Megállásra kényszeríttem őket, itt jobbra a szalmakazal jobb oldalán (DNY, mifelénk) vegyenek tüzelőállást és vegyék tűz alá az orosz. Tekintve, hogy balról (DK, tehát szemből) több magyar katona már nem jön, azt mondom, én fogok a kazal bal (DK, az ellenség felé eső) oldalán biztosítani. Hiába várok a géppuska tüzére. Megkerülöm a kazalt: eltűntek! Itt állok a fronton fegyver nélkül, pedig kitűnően lehetett volna a fedetlen oroszokra célba löni! Ez sem fog velem még egyszer megtörténni! – Nos, itt a két front közt ez nem jó hely, bandukolok visszafelé. A faszor végén látom Csabát, ahogy felállva lovaglópálcájával hadonászik és torkaszakadtából üvölt: „– Lőni emberek, lőni!”

Valóban, az emberek vakon lőni kezdtek, de olyan sűrűn, hogy visszatért a bátorságuk. És akkor csodálatos dolog történt. Tőlünk jobbra (NY), ott, ahová az oroszok éppen előretörték, morajlás hallatszott, majd konzervdobozokra emlékeztető picik harckocsik bukkantak fel, és percek

²⁵ Misa = Czánth Emil, vitéz (Nagyvárad, 1914. március 6 – ??) 1935. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián. 1942. március 1-jén századossá léptették elő. 1944. június 15-től mint a 3. huszárezred ezredközvetlen távbeszélő század parancsnoka teljesített frontszolgálatot szeptember 30-ig, ezután osztálysegédtsízt. 1945. március 28-án megbetegedett, a soproni hadikórházzal nyugatra ment, ahol május 9-én amerikai fogságba esett. A hadifogságból 1945. október 8-án tért haza.

²⁶ Pallavicini János, őrgrof (Pusztaradvány, 1916. július 18 – Lengyelország, 1944. július 10.). A szöveg végén lévő névjegyzékben Döry Lajos Pallavicini János zászlóst említi, de ő 1944. július 10-én Lengyelországban hősi halált halt. A 3. huszárezredben még egy Pallavicini szolgált: Ede (Budapest, 1916. december 26 – ??), tartalékos hadnagy a 3/6. lovasszázadban.

²⁷ Várady Géza (Sopron, 1902. február 22 – ??). 1922. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián. 1943. augusztus 1-jén alezredessé léptették elő. 1942. június 15-től a 3. huszárezred ezred 1. segédtsíztje a békehelyőrségben, majd a hadművelési területen.

²⁸ Csaba = Szemere Csaba szemerei (Miskolc, 1911. december 29 – Budapest, 1997. május 27.). 1935-ben avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, 1942. március 31-én századossá léptették elő. 1944. októbertől mint a 3. huszárezred egyik századparancsnoka teljesített frontszolgálatot. Október 9-én Alpárnál megsebesült, 1945. január 13-án orosz fogságba esett, ahonnan 1947. július 21-én tért haza.

alatt felszámolták az oroszokat. Az 1. páncélos hadosztály tankjai voltak. Volt nagy öröm, volt zsákmány is. Fegyverhez jutottam, egy kolesnikhoz.²⁹ Sajnos nem tárcsás tárral, hanem a letről bedugható kis tárral. Hiába keresgélünk, csak egy kis zacskó muníciót találtunk a kolesnikhoz. Fegyver már van, de ezentúl a löszert az oroszról kell beszerezni... Tekintve a tél közeledtét, szintén igen fontos volt, hogy kabátot szerezzek. A sötétzöld, lódenszerű orosz kabát jól állt nekem (nem volt tetves). Akkor még nem tudhattam, hogy ez a kabát másnap majdnem vesztemet jelentette. – Csaba képét, ahogy a pánik kellős közepén pálcájával hadonászva üvölt, soha nem fogom elfelejteni. Tapasztalat egy életre: milyen a pánik?

Az új felvételi állásnál³⁰ valamilyen okból Ferihez³¹ küldtek. Aknatűz. Egy parasztházban vagyunk többen, tiszték. Mindenkinek feltűnt, hogy Feri mennyire levert volt... a halálát érezte.

X. 26. Kiskunfélegyháza, Fricska-tanya. Már alkonyodott, aknatűzben álltunk. Hirtelen elér a rémhír „a százados urat [főhadnagy – B. J.] egy akna megölte”! Nem voltam 50 m-re onnan, velem is megtörténhetett volna. – Az orosz visszalök, Feri holtteste ott marad.

X. 27. Futótűzként ér a parancs: támadás, a százados úr tetemét visszahozzuk. Az orosz egy közeli buckán álló tanyánál védett. Nem sokat tévováztam, uccu neki. Szökellés, kúszás, nem is vettem észre, hogy a mieinket magam mögött hagytam. Mint utólag kiderült, a legénység még se engem nem ismert, se az orosz kabátomat, így majdnem a saját embereim lőttek le. Kézitusára nem került sor, mert a támadást lefűjták. Lojzi³² ugyanis szemből nekiment az orosz géppuskafészeknek és felszámolta azt. Feri teteme felszabadult, teljesen széttépte a telitalálát.

Az egész frontszolgálat alatt megfigyelhettem a huszárok gyakori harcszerűen viselkedését, amire azon nap délutánja is példával szolgált. Lojzinál vagyok a visszafoglalt tanyán, a huszárok gondtalanul járkálnak a tanya épületei közt. Váratlanul egy hangtalan lövedék hatol át Csajbók huszár bal könyökén. Csak elkésve hallatszik a dörrenés, tehát páncéltörő lövedék volt. Csajbók alsó karját csak két bőrszalag tartja, hangosan panaszkodik fájdalmaira. Jön a szanitéc, de mit csinálhat? Felkötí a lelógó alsókart és hátraküldjük a huszárt. Következik Lojzi szidalma: „– nem mondtam eleget, hogy ne ugráljatok?”

Estefelé mögöttem csap be egy akna, a jobb felsőkaromon megy keresztül egy szilánk. Bekötnek.

X. 29. Leszakadtunk az oroszról. Akkor nem tudhattuk, hogy más, fontosabb dolga is volt, mint velünk bíbelődni (Kecskemét bekerítése). Pihenő, nagy főzés. Még nem ettük meg az ételt, riadó, aki csak teheti, viszi a félíg lerágott húst. – Felvételi állás, majd új felvételi állás két tó közt. Hideg van, Misa nem engedélyezi, hogy az emberek éjjelre elhagyják lyukaikat. – Misa a sötétben az ezredtörzshöz küld, a pitvarban várnom kell, ülve elalszom. Hirtelen robbanás, kifutok, tűzijátékok látok balra (É). Egy gépkocsi lángol és a löszerkocsi utánfutó tartalma robban. Mi történt? Az orosz észrevette, hogy a páncélelhárító löveg vontató kocsija mozog és belelőttek. Mindez az egyetlen É felé vezető úton történt, amelyen másnap vissza akartunk vonulni. Más út nincsen, mindenütt víz. Csapdában vagyunk. A térképem szerint – nekem nem járt, másnál kellett nézegetni – NY-ra vezet egy mezei út, de a sok esőzéstől csak a víz felülete látható. Benyitok a szobába, a törzstisztek tanácstalanok, itt fogunk fogságba esni. Bár jelentéktelen kis hadnagy vagyok, mégis jelentkezem, hogy én kimentem az ezredet. Csodálkozva néznek rám: – ha te vállalod, akkor tessék. – Miután már csak az utóvédek hiányoznak, összeáll a menetoszlop. Parancsomra megfordul a sok ló, lovas, szekér. Szorongó érzés fog el, de most csak előre lehet menekülni. Élűkre állok, és lépésben elindulunk a sötétségben. Az út hamarosan vízbe torkollik. Lovamnak

²⁹ Kolesnyik = itt valami félreértés lehet, hiszen a világháború idején a szovjet hadseregben a PPD és a PPS géppisztolyok voltak rendszerben 71 löszeres dob- és 35 löszeres ív- (szekrény)tárral. A Kalasnyikov géppisztolyt csak az 1950-es évek elején rendszeresítették a szovjet hadseregben.

³⁰ Felvételi állás = ideiglenes főellenállási vonal. A támadásra felvonuló alakulat először azt foglalja el, ott készül fel a rohamra, s ott rendezkedik be egy esetleges sikertelen akció után a védelemre is.

³¹ Feri = gr. Nádasy Ferenc tartalékos főhadnagy

³² Ugody Alajos (Budapest, 1923. augusztus 13 –). 1943. augusztus 20-án avatták zászlóssá a Ludovika Akadémián, majd a 3. huszárezredhez vezényelték. 1944. június 13-tól előbb géppuskás, majd karabélyos szakaszparancsnokként teljesített frontszolgálatot. 1944. augusztus 20-án hadnaggyá léptették elő. 1944. december 6-án Mélykúton megsebesült. A huszárhadosztállyal esett amerikai fogságba, 1945. szeptember 3-án tért haza.

hosszú szárát adok és a többit rábizom. A víz kb. 30 cm magasságig borít el lovat és szekeret, de többet nem. Lovam pontosan követi a láthatatlan utat, mely lassan emelkedni kezd... megszabadultunk! Hogy fog a ruszki holnap nézni! – 1945 februárjában Alsószélin (akkor Nyitra és Pozsony m.) a pótkeretnél ismerkedtem meg Sirgel örvezetővel Lojzi szakaszából, derék nagydarab ember, gondolom északnémet származású. Ő rajával az egyik szárnyon az egyik tó nádasainál biztosított, de nem értesítették, hogy eltávoztunk. Reggel ismerte fel nem éppen rózsás helyzetét, így – ez volt a legokosabb, amit tehetett – gyalog elindult nyugatnak, és Dunaföldvárnál el is érte a magyar „vonalakat”, majd bevonult a pótkerethez. – Nevemet ez a „stikli” az egész ezredben ismertté tette. Misa a háború után Alagon sokaknak mesélt erről a kalandról.

X. 30-31. Vissza-vissza. Valamilyen okból gyalogolunk messze-messze, a legénység nem bírja a menetet, lehúzzák a csizmájukat és meztőláb mennek tovább. No, ha most rajtunk ütnek... Látom, a golyószórós már nem bírja vinni a terhét, odaugrom hozzá, „– add ide.” Nekem bilgericsizmám³³ volt. Vittem is végig. Ennek a kis mozzanatnak a meséje futótűzként terjedt el az ezredben. – Aggodalmam valóra vált, nyitott terepen, fedezék nélkül megyünk, amikor egy pulk³⁴ orosz csatárepülő jelenik meg. Pánik. De nem minket kerestek, hanem a trént³⁵ az erdő mögött. Két-háromszor lecsapnak rájuk, aztán eltűnnek. Borzalmas volt a „cápaszájakból” felvillanó ágyútűzre figyelni, tehetetlenül, mert a távolság miatt nem volt értelme géppuskatűzzel közbelépni.

Már nem tudom melyik nap, egy orosz vadászgép alacsonyan röpülve megközelít. Hirtelen légvédelmi gépágyú nyomjelzős sorozata éri, a pilóta kiugrik, a gép merőlegesen lezuhan. Továbbmenve találkozunk „légfűrőinkkal”, éppen az új gyűrűt festik a csőre, megdicsérik őket.

Esténként – ha hozzájutok, mert a hadnagynak este van a legtöbb munkája – rajzolom, amit érdemesnek tartok, pl. a búboskemencéket a kiskunsági parasztházakban. Csaba gúnyosan figyel rám. Nem illek egy huszártiszt sablonképebe.

XI. 1. Kerekegyházán túl vagyunk, vissza-vissza. Csodálom Misa nyugalma és meggyőződését, hogy a lemaradt trén fél fog zárkózni. Meg is történt, egy őrmester érdeme.

A helyzet felderítetlen, az ellenség keletről várható. Misa 4-5 huszárral felderíteni küld. Hosszú utunk vonalára már nem emlékszem, de Baracpusztán mi vagyunk az utolsók. Mikesék (a kastély tulajdonosai – B. J.) már rég elmentek, valamilyen törzs nemrég távoztak, mert a nyitott ágyak még majdnem melegek. Körülnézek, a könyvtár ép. Ha most egy könyvet elviszek, az lopás? Nem. Gustave Lebon: „Die Psychologie der Massen” a nyeregtáskába kerül. Az udvaron személykocsi áll, időzített kézigránátot akarok a motorba tenni, de a lakók úgy rimázkodnak, hogy otthagynom őket autóstul. – Tovább. Hirtelen szemben egy buckán feltűnik egy lovas körvonala, orosz. Biztosan kozák. Embereim megijednek, menekülünk. Nem hallgatok rájuk, de erősködnek: „a hadnagy úr még nem ismeri a kozákokat!” Igazuk lehetett. Azóta is, ötvenegy éven át tünődöm, mit tettem volna, ha 10-20 kozák rajtunk üt? – Lovaink kimerültek, ügetésben érzük el az ezredet, látjuk a századot hosszú menetoszlopban. Misa vágta-jelet ad, így vágatában vonulunk be; tudni akarta, hányadán áll.

XI. 2. Éjjel tovább haladunk. Vita támad, melyik század legyen az utóvéd. Az orosz harcokcsik morálása jól hallatszik. Elérjük Bugyi térségét. Lojzival vagyunk az utóvédek a sötétben. Ő bosszankodik, mert attól fél, hogy rutén huszárai átfutnak, pofonokkal fenyegeti őket. – Az úton torlódás, egy orosz harcokcsi nyomjelzős sorozatot ad le a menetoszlopra, a lovak megvadulnak a sziporkázó fényektől, Emil³⁶ megsebesül. – Bevonulunk (van utóvéd?), pirkad. Megállunk, hevedereket meglazítani. Misa legelől, valami miatt hátraküld. Megyek gyalog hátrafelé a gőzölgő

³³ A torokrészen fűzős bilgeri csizma könnyen hajlott előre-hátra, menetelésre is alkalmas volt. A kemény szárú huszárcsizma viszonylag merev boka-része miatt erre alkalmatlan, ezért ment, illetve nem ment a huszár gyalog, csak ha már nagyon muszáj volt.

³⁴ Az orosz Polikarpov vadászrepülőgép-típus magyar megnevezése volt.

³⁵ Lásd: vonat.

³⁶ Jekelfalussy-Wolnhoffer Emil, vitéz (Budapest, 1924. január 12 – ??). 1944. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, majd a 3. huszárezredhez vezényelték. Frontszolgálatot teljesített 1944. október 11-étől, 1944. november 2-án megsebesült. 1945. május 1. és november 22. között amerikai fogságban volt.

lovak mentén. Egyszerre a reggeli ködben felbukkan egy T-34-es³⁷ és tűz alá veszi a tömeget. Hihetetlen gyorsan lóra ül a század és uccu neki el. Én ott maradok egyedül, rohanok előre, bár reményem nincs. De az ember ilyenkor spontán cselekszik... és mit látok? A megvadult lovas főrgetegben ott vár rám a legényem, alig tudván visszatartani a két ágaskodó, félelemtől gyötört lovat! Kétoldalt vágtnak el a huszárok, ő meg birkózik a két állattal. Ha nem lettem volna jó sportoló és a rohampályán az első, nem kerültem volna soha nyeregbe, no most aztán vágta. Igen ám, de a szétbontakozó menetoszlop sűrűje magára vonta a harcokosi tűzét. Karjellel igyekszem megértetni, hogy széjjel-széjjel. Lassacskán elvesztem a többieket a ködben, megmenekültem.

Valahol Alsónémedi felé az út mentén németekre bukkanok, ott már többen összegyűltek, kb. 20-40 fő. A németek, páncéltörő ágyúkkal és Vierlingsgeschützékkel,³⁸ álcázva, nyugodtan várják az orosz harcokosikat. Mi tőlük jobbra (NY) egy faszor mentén, egy szántás szélén foglalunk állást. Hova lett a század? Majd aknatűz ér, egész közeliek a becsapódások. Sem előtte, sem azóta nem féltem annyira, mint abban a tűzben. Ha elvesztem szemem világát? – Minket is megtaláltak a mieink, bevonulunk. Holtfáradtan közeledünk a Kis-Dunához. A házakból a lakók látják a leharcolt alakulatot, apróságokat hoznak. „– Szegény hadnagy úr” – mondja egy néni és kolbászos kenyéret nyújt fel, amit én azonnal huszáraimnak továbbítok. Takszony.

XI. 3. Menet Szigetszentmiklós-Érdre, vacsora és alvás. Valahonnan szereztem egy német automata puskát, így most állandóan két fegyvert hordok a hátamon – egyik sem karabély! Cumbus³⁹ csak fejét csóválja, ha így felszerelve meglát (hozzá lőszer, kézigránát).

XI. 4. A jobb karomon a seb elgennyesedett. Mivel egy mentőautó indul Pestre, elvisz egy Lágymányosi kórházba, ahol ellátnak. Géppisztolyomat elvittem magammal, mindig vállamon lógott, belém ne kössön valami nyilas gazember. Az emberek a villamosban bizalmatlanul néztek rám: orosz kabát, orosz fegyver, magyar sapka. Indulás előtt Miki⁴⁰ megkért, hozzak valami jó süteményt. Naiv lélek, nem lehetett már semmit sem kapni! Haászéknál éjjeleztem.

Futótűzként terjedt a városban a hír, a németek felrobbantották a Margit-hidat, autók siklottak a jéghideg vízbe és a teli villamos. Ökölbe szorult a kezem: ezek a mi szövetségeseink? Ebből a hírből trauma lett: megmenthetném-e az Erzsébet-hidat? Engedély nélkül két rajjal megszállnánk a hid pesti hídfőjét és megakadályoznánk, hogy a német utászok hozzáférjenek a robbantókamrákhoz. Marhaság, a németek letaposnának! Egy szakasszal inkább menne? Az se. Hogy is távozhatnánk el észrevétlenül? Pedig a hidakat meg kellene menteni. Borzasztó. Ezt a fontos dolgot senkivel nem lehet megbeszélni, még Lojzinak sem mertem szólni.

XI. 5. Érdre visszatérve a főtér úgy hatott rám, mint egy hangyaboly. Az idegesség felhőként feküdt az emberek fölött. Mi ez? Pedig nem riadó. Hát: Lojzi legendás szakija, a Derzsi, szóváltás után agyonlőtt egy gyalogost! Büntetőszázad. A rémület általános, Lojzi a legjobb emberét vesztette el. – Utólag mesélte Tihamér⁴¹ (1. tábori pót huszárezred), hogy Kecskeméten át vonultak vissza. Mivel a gyalogosnak bosszúval tartoztak, egy kis különítmény megkereste és megfenyítette. Meg lehet ezt érteni? A tetre Tihamér még ma is büszke. Az orosz Szentes felől Kecskemétre ront, a huszárok meg lincszolgálatokkal babrálnak? A fegyvernemek közti versengés ilyenfajta csőkevényeit sohasem méltányoltam.

³⁷ A T-34-es szovjet közepes harcokosi 76,2 mm-es lövegével, jól döntött, erős, lövésbiztos páncélatával, egyszerű Diesel-motorjával és hóban-sárban egyaránt használható széles láncalappal a második világháború egyik legjobb harcokositípusa volt. 1943-tól hosszabb csövű, nagyobb tűzerejű 85 mm-es löveget kapott, a személyzet száma 4-ről 5-re emelkedett.

³⁸ Vierlingsgeschütz = 20 mm-es, négycsövű német légvédelmi géppuska.

³⁹ Cumbus = Pongrácz Géza alezredes.

⁴⁰ Miki = Medgyessy Miklós, vitéz nemes megyesi (Sopron, 1923. április 8 – ??). 1942. december 6-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián. A 3/2. lovasszázad szakaszparancsnokaként vonult el a hadművelési területre 1944 júniusban, 1945. január 6-tól a 3/2. lovasszázad parancsnoka, február 14. és 28. között a 3/I. huszárosztály osztálysegédtszije. 1945. május 8-án amerikai fogságba esett, ahonnan szeptember 14-én tért haza.

⁴¹ Jármű Tihamér (Budapest, 1923. szeptember 10 – ??). 1944. október 1-jétől tartalékos zászlós, 1944. augusztus 30-tól az 1. tábori pót huszárezred rohamszakasz-parancsnoka. 1944. október 16-án Kecskeméten egy nyilas járőrrel történt összetűzése után tüdőlövést kapott.

Persze hogy megnéztem a minaretet.

XI. 6-12. Csepel-sziget, több helyen, részletekre nem emlékszem. Csak Mihályi Ivánnal⁴² való utolsó találkozásom van még a szemem előtt (1942–43-ban századparancsnokom volt az Akadémián): oldalkocsis motorkerékpárban ült, kezében – szokásának megfelelően – a faragott bot. Misa beosztott, szakaszparancsnok lettem.

XI. 13-21. Horthyligetnél Dunavédelem. A Dunaparton lakom egy villában. Elképesztő, milyen harcszerűtlenül viselkedtünk ott!

A folyóban kis sziget, kiépített fedezékkel: Misa egy rajt rendelt oda, kitűnően lehet a folyót mindkét irányban pásztázni. Igen ám, de hogyan jusson el oda a raj, ha az az engedetlen ladik csak körbe úszik? Nekem kellett őket megtanítani. Tekintve, hogy nagyapámtól kaptam egyszer egy csónakot, tudtam bánni vele. Így amikor a Fertő nádasaiban egyedül ladikoztam, már ismertem a dörgést. Most huszárjaink javára vált.

A háború egy nagyváros közelében külön szám. Többször (lásd később) tapasztaltuk, hogy mindenféle soron kívüli eszközzel is jöttek a nyilasok. Így például közvetlenül a parton magasfeszültségű vezetéket állítottak fel kb. 80 cm magasságban és a megszálló egységeket informálták. Egy magyar katona, akit nem oktattak ki, mégis a vezeték halálos áldozata lett, de az orosz annak ellenére partraszállt.⁴³

Jön a Hadügyminiszter úr!⁴⁴ Nagy az izgalom, hova fog menni? Az ördög nem alszik, éppen Mikihez ment, aki utálta a nyilasokat. Azt mesélte utólag Miki, majd leszakadt a karja, amikor nyilas köszöntéssel kellett Beregfyt üdvözölnie.

21-én az orosz partra szállt, a hadosztály Tököl térségében súlyos harcokba keveredett.

XI. 22. Riadó. Vissza a vasútig, a töltés mögé (!). Védőállás, balszárnyal a Dunaparton folyón felfelé (É). A töltés mindkét oldalán sűrű erdő, a vasúti híd egy pillére a vízben, a keleti ív felrobbantva, a nyugati ép. Egyszer csak egy ruszki átevez a pillérhez és a felépítmény fedezete alatt kukucska. Golyószórósunk balról, a partról néha nekiereszt egy sorozatot, de behúzza a fejét. Nekem ez nem tetszett. Egy huszár önként jelentkezett, hogy velem jön engem biztosítani a „Niemannland”-ra (a senki földjére – B. J.). Nem tudhattuk, mikor bukkannak fel az orosz élek. Átugrunk a töltésen, megyünk a sűrűben, amíg a part menti út mentén egy földhalomra bukkanok, a folyóval párhuzamosan. Magas gazzal van benőve. A huszár a sűrűben biztosít, én megközelítem a halmot, tetején a gaz kitűnően takar. Az orosz a pilléren erre az oldalra (folyón lefelé, D) mindig óvatlanabban figyel, mert tudja, hogy itt már nincs magyar a jobb parton. Amennyire veszélyes volt is jobbról, mégis megvártam, amíg az orosz annyira kimerészkedik, hogy jó célt mutasson. Egy lövés, és eltűnt. A vízbe nem esett, de többet nem láttuk. Akkor sem kaptunk tüzet, amikor visszafelé átugrottunk a töltésen.

Minden téren áttekinthetetlen a helyzet, a jobbszárnyunk védtelen. Egyszerre csak megjelenik Pipimadár,⁴⁵ engem keres, ő fog jobbról hozzánk csatlakozni. Elment és embereivel együtt jött vissza. A fronton lehet megtanulni, ki megbízható, ki az igazi bajtárs, aki betartja szavát és nem lép le a más kárára. Pipimadár a megbízhatókhöz tartozik.

⁴² Mihályi István (Iván), nemes (Léva, 1901. július 4 – Budapest, 1952. december 31.) alezredes. 1944. augusztusig a 2/II., azután a 4/I. huszárosztály parancsnoka. 1944. augusztus 25-én megsebesült. Koncepció perben halálra ítélték és kivégezték.

⁴³ A nagyfeszültségű villamos akadályról azt írta Tomka Emil alezredes, a 2/II. huszárosztály parancsnoka, hogy az a Csepel-szigeten igen megbízhatóan működött, ott a partraszálló oroszok azonnal visszafordultak, amikor az első két katonájuk holtan esett össze. (*Tomka Emil: Harctéri napló, 1944-1945. A Jósza András Múzeum Kiadványai, 48. [Szerk.: Bene János] Nyíregyháza, 2001. 134. o.*)

⁴⁴ Beregfy Károly (Cservenka, 1888. február 12 – Budapest, 1946. március 12.). 1944. január 1-jétől vezérezredes. 1944. október 16-tól honvédelmi miniszter és vezérkari főnök, december 20-tól a háború végéig honvédelmi miniszter és a honvédség főparancsnoka. A budapesti népbíróság háborús bűnösneként halálra ítélte és az ítéletet végre is hajtották.

⁴⁵ Pipimadár = Roediger-Schluga Albert (Budapest, 1922. június 12. – ??). Tényleges katonai szolgálatát 1940. december 2. és 1942. október 1. között töltötte az 1. huszárezredben. 1942. október 1-jén tartalékos zászlóssá léptették elő és a 3. huszárezredhez vezényelték. 1944. október 1-jétől sebesüléséig, december 28-ig a 3. huszárezredben teljesített frontszolgálatot.

Este visszavonnak, egy bucka mögött tartalékban.

XI. 23. Lojzi a vasúti töltés azon részén véd, amelyik távolabb van a parttól. Előtte mező, annak túloldalán erdő. Jobbra (D) a síneken túl hosszú betonfal, hogy a mögött mi van, nem tudom. A töltés inneni (NY) térsége „Schreberland” (üdülőövezet – B. J.), nyári lakok, gyümölcsfák, bokrok, jól fedett terület. Itt állította fel Lojzi a géppuskáját (Schwarzlose), a buckáról jól látom, amikor tüzelnek. Balra a falu (Szigetszentmiklós) felé áttekinthetetlen terep. Egész nap tűzharc, az orosz mesterlövészek a mező túlsó oldalán fekvő erdőszélen kitűnő állásban vannak. Este leváltom Lojzit. Esik.

A huszárok a töltés lyukaiban állnak, csak a gumikabátok (alpári zsákmány) védik őket. Járom végig az öröket, a legtöbbje alszik. A jobboldali betonfal mögé is benézek. – Kaptam egy világítópisztolyt lőszerrel – micsoda kincs! – időről-időre fellövök egy világítógolyót a mező felé, van-e mozgás. Nincs. – Átázom, kimerültem. Ó, itt egy átereszt a töltésen, betoncső formájában. Egy nyáláb kukoricaszárat dobok a mélyedésbe és azon elalszom. De nem sokáig, mert befolyik a víz a csöbe és engem, mint egy ürgét, kiűz. Elveim ellenére egy házikóba húzódok, ahol ágyba dőlök.

XI. 24. Pirkad. Járom az öröket, tűzharc. A fene egye meg azt a sok nyaklövést huszárjainknál... Éppen a jobbszárnyon vagyok, a betonfal sarkánál, amikor balról (ÉNY) felhangzik a „hurri, hurri”. A szakaszunkon túli erdőből kirontó sűrű orosz tömeg megközelíti és eléri a töltést. (Hányszor végiggondoltam már életemben, hogy át kellett volna kapni a golyószórót a töltésen, és a betonfal védelme alatt oldalról tűz alá venni a rohamozókat. Eső után köpönyeg.) Most a gyors bekerítés veszélye áll fenn, tehát vissza. Rendezve, veszteség nélkül elérjük a falu DNY-i szélét (tőlünk balra, tehát ÉNY felé), de előttünk tágas mező NY felé. Hajtom az embereket, nincs veszteni való idő. Pár százarral utolsónak hagyjuk el a falu szélét és mi is nekivágunk a nagy mezőnek. Kb. 300-400 méterre távolodtunk el a falutól, amikor az orosz eléri a falu szélét és rögtön tűz alá vesz. Sietnünk kell. Mintha Bugyi nevű huszárom szólt volna mögöttem. Anélkül, hogy hátrafordultam volna, visszakérdeztem „– tudsz jönni?” Igenlő válaszára nem álltunk meg, hogy viszonzozzuk a tüzet, a sebesülteket nem törődünk. Így a kb. 1 ½ km-re É-D irányban húzódó fasornál (leendő arcvonalunknál) elérjük a többieket, immár lőtávolságon kívül. Hol van Bugyi? Sehol. Még ma is furdal a lelkiismeret miatt.

Nem tudom már, hogyan jutottunk el Lakihegyre. A németek ledöntötték az adóárbocot, kirabolták a házakat, törtek-zúztak. Megint ökolbe szorult a kezem.

Este hosszú fronton alakul az arcvonal a már említett fásor mellett. Beásás. Első éjjel befúrom magamat lábbal előre egy szalmakazalba. Nyugtalan éjszakám lett, sokszor „zizegett” a szalma: a huszárok is vitték lyukaikba.

XI. 25. Építjük az állásainkat. Kapok egy fedezéket, amiben ketten alhatunk. A tető vastag akácágakra és rőzsére rakott gyepféglázból áll, e szerkezet napokig felfogja az esőt. Így szárazon alhatom – a szalmakazal elfogyott –, de csak ritkán egyhuzamban, mert újra és újra elhangzik hogy „– hadnagy úr, itt egy német, nem értjük mit akar.”

Egyszerre csak morajlás mögöttünk, hát közeledik egy széles sor hernyótalpas „Vierlingsgeschütz,” mögöttünk csatároszlopban gyalogság. Mintha nem is lennénk, túlmennek rajtunk és támadnak Szigetszentmiklós felé. Mivel az én lyukam legelő volt, nem láttam pontosan, mi történik mögöttem, gondolkozásra sem maradt idő. A német támad, és egy Döry megbújik a lyukban? Uccu neki, csatlakozom hozzájuk, a Vierlingsgeschützek irtózatosságnak az oroszokra. Megyek a német gyalogosok mellett a bokáig érő sárban: a sisakjuk alatt vacognak a félelemtől. Kiderül, hogy 16-17 éves gyerekek! Tanulság: a háború nem gyerekeknek való. – A német tűz elől az orosz előőrsök hanyatt-homlok menekülnek, lyukaikon túlmegyünk, de a támadás elakad. Ebben a sárban minden lépés istenkísértés. Felkapok egy orosz golyószórót, és egyedül indulok visszafelé. Akna csap be előttem, egy kis szilánk bal kezem középujájába fúródik – még megvan –, folyik a vérem. A sár miatt holtfáradtan érem el arcvonalunkat, rettenetesen nézhettem ki. Zsákmányomra büszke voltam. – Később Csepelen drága legényem, Lajtos István a kabátomat keféli, a gallérjából szilánkokat szedeget ki, és az ablakpárkányra teszi őket...

Fölszedték egy lábán sérült németet. Hatalmas ember, két huszár alig bírja vinni. Este, amikor a német támadók visszavonulnak, kérem őket, vigyék magukkal hátra a sebesültet. Nem akarják, de végül is rábeszélem őket mondván, hogy mi nem tudjuk ellátni.

Éjjel járór, golyószórót is viszünk. A szörnyű sárban csuszkorászunk, el is esünk. Mennyire vagyok? Milyen veszélyes dolog ilyen helyzetben, köpönyeg alatt, zseblámpával térképet nézni! Lassan megyünk Szigetszentmiklós felé, de nem derítünk fel semmit. Végre egy lövés, visszafordulunk. Uram bocsá', egyszer életemben hazudtam Misának, hogy itt meg ott voltunk.

XI. 26. Teljes kimerülés, a fedezékben alszom. Elszórt lövöldözésre nem is figyelek. Amikor kimászom és körülnézek, nem látok senkit, egyedül vagyok! No csak ez hiányzott még. Baloldal (É) felé bandukolok, ott találok egy pici magyar aknavetőt: ez most az én zsákmányom! Nemsokára felbukkan észak felől egy német, szitkozódik a magyarok megfutamodása miatt, majd rám fogja géppisztolyát. Én ugyanazt teszem, de odakiáltok, ne rám lőjön, aki itt maradtam, hanem azokra, akik elszaladtak. Végül is megegyezünk. Lassan szálingóznak vissza az emberek, az aknavető rimánkodik a fegyveréért. Leszidom, de visszaadom neki. – Ma sem tudom, miért futottak meg a mieink.

XI. 27-28. Helyben. Háború a nagyváros közelében. Nap mint nap úgy 11.30-kor megjelenik egy sportrepülőgép, lefelé siklik, kis magasságból bombát dob a ruszkira, majd hazarepül. Ma sem értem, miért nem vette az orosz tűz alá a gépet. – Nagy hercehurca, civilek egyenruhában, hogy ők most kipróbálják az új fegyvert. Mögöttünk 2-4 vályúszerű rácsot állítanak fel kerekeken, nagy, otromba bombákat helyeznek rájuk, melyek aztán rakétaként repülnek Szigetszentmiklós felé. Ott valahol irtózatossággal becsapódnak. No tessék.

XI. 29-XII. 3. 29-én este leváltanak, pihenő Csepelen.

XII. 4. Gépkocsin visznek Csepelről a Velencei tóig, onnan tovább. Hercegfalván (ma Mezőfalva) éjjel rakunk ki. A helyzet teljesen felderítetlen. Cumbus előre küld, indulás még pirkadat előtt. Még sötétben lopakodunk egy majorig, majd tovább kifelé. Éppen egy erdőparcellát keresztezünk, amikor szemben az úton mozgást észlelünk. Kétoldalt tüzelőállásba, minden eső készenlétben, én fogok szólani. Embercsoport közeledik. Kiáltom „– Állj, ki vagy!” mire a csoport értelmetlen hangokat ad. Most azt kiáltom „– Halt! Wer da?“, mire a válasz: „– Deutsche!” Egy alig szakasznyi német, könnyű fegyverekkel. Dunaföldvárt az orosz felszámolta, őket elugrasztották, csatlakozást keresnek. Mehetnek.

Egy huszár kéri, engedjem haza, a közelben lakik. Mindenki láttára elengedem.

Egy, a környezetet uraló dombocskát elérve (Kokasd-Határvölgy, illetve Széchenyitelep térségében; ma Apátszállás) DK felől harci morajlást hallunk. Beássuk magunkat és jelentést teszek, ahogy azt az Akadémián tanultuk, tehát úgy, hogy a címzett megértse és határozni tudjon (később mesélte Cumbus, az én jelentésem volt az egyetlen, amiből ki lehetett okosodni). Egy jó óra múlva jön vissza a futár: erősítést kapunk. Hamarosan megjelenik Zsoldos⁴⁶ géppuskás szakasza, ők is beássák magukat. A harci zaj – nem erős –DK-ről ÉNY irányban közeledik. Egy falu szélén menekülő magyarok bukkannak fel, ÉNY felé sietnek. Távcsővel pontosan ki lehet venni a körülöttük porzó becsapódásokat (géppuskából). De senkit lövedék el nem talál, aztán a mieink eltűnnek a következő domb mögött. Állítólag tűzerek voltak.

XII. 6. Valahol egy pajtában alszunk. Reggel sűrű köd. Cihelődünk helyzetmegbeszélés Zsoldossal. Az emberek már nem akarnak harcolni. Elrejtjük az összes fegyvert, lőszert, olajat, és szélnek eresztjük őket. De szeretném tudni, mi lett belőlük? Megmentettem őket? – Egyik emberem leszólít, hogy Zsoldos egy huszárja, aki engem nem ismer, hátulról le akart löni, de az én embereim kioktatták. – Mielőtt kelet felé eltűnnek a ködben (fegyver nélkül), mondom, hogy én nyugat felé próbálok egérutat találni, jön-e valaki velem? Csak Fehér tizedes jön. Hogy Zsoldos hová lett, arra nem emlékszem.

Ketten vágunk neki az útnak. Egy helységben orosz távbeszélők aggatják a telefondrót: átugrom az úton, de Fehér nem követ. Tovább, tovább egyedül. Estére elérem Perkatát. Ott még nincs orosz. A falu nyugati szélén bekéredzkelem egy öreg paraszthoz. Aludnom kell, de ébresszen fel, ha jön a ruszki. Kb. 22 óra felé ébreszt az öreg, elköszönök, neki a sötétségnek. Valamikor közeledek egy településhez, a nagy csendben hallom, hogy valaki kibiztosít, a kattanás

⁴⁶ Zsoldos Géza (Szentés, 1921. december 10 – ??). 1943. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, majd 1944. december 6-ig Nagyváradon a 3/I. nehézfegyver században szolgált géppuskás szakaszparancsnokként. 1944. június 16-tól teljesített frontszolgálatot. 1944. december 16-án Hercegfalvánál orosz fogságba esett, ahonnan 1947. január 25-én tért haza.

félreérthetetlen. Magyar, orosz? Nem lehet messze. Kézbe veszem a Vécsey-kézigránátot,⁴⁷ ha orosz, odahajtom majd és elfutok. Bekiáltok a sötétségbe „– ki van ott?” Magyar ör. Mindketten megkönnyebbülünk. A helységben még magyar katonaság van, ők állították fel az őrt, de én nem maradok, tovább nyugatra. – Valahol, pont az útirányomban, a szabadban valami világít, olyan, mint egy pislákoló tűz. Ahol tűz van, ott emberek is vannak. Dermedten kémlelem a sötétséget, sehol senki. Lépésről-lépésre osonok a tűz felé, mi a szösz lehet ez? Már elég közel vagyok, amikor azonosítani tudom a dolgot: egy szekér lőszerládákkal, amely alá tüzet raktak. Az árgyélusát, nagy ívben rohanok tovább balra. Legfőbb ideje volt, mert ropogni, majd robbanni kezdett a lőszer... Ezt a szekeret csak magyarok hagyhatták itt, és nem is olyan régen.

Tovább, tovább a sötétben. Hirtelen rám kiált valaki „– Állj ki vagy?” Hármas huszár volt. Percek múlva jelentkezem Cumbusnál, szinte hallom, amint a kő lehull a szívéről, úgy megkönnyebbült, hogy megkerültem. Azt hazudtam, hogy a többieket elfogták az oroszok. Nem firtatták.

Cumbus kétségbe volt esve, mert egy szökött cőgernek sikerült – kék egyenruhában! – a törzséhez jutnia; mit csináljon a gyerekekkel?

XII. 7. Századunk egy vicinális⁴⁸ út két oldalán véd. Fáradtságomat nem tudom kialudni, mert váratlan dübörgés közeledik szemből. Mire felugrom, már vége is a jelenetnek: egy civil teherkocsiban négy orosz fut belénk. Kettőt szitává lőtték, kettő megmenekült. No most mi legyen a teherautóval? Senki sem tud autót vezetni. A cőger jelentkezik, ő tud. Cumbus telefonon rendel egy másik teherautót, a sérült kocsit elé fogják, az összekötő kötél elég rövid. A cőger a hátsó kocsiban a volánhoz ül, egyetlen dolga a fékezés. A vontató autó nagy rúkkal indul, a hátsó majdnem neki, a cőger elkésve fékez... és így tovább. Tragikomikus. Elmentek, Cumbus boldog: megszabadult a fiútól. – Éjjel Felsőszolgaegyházán (ma Szabadegyháza).

XII. 8. Rekvirált lovakkal és szekerekkel (tartalékos huszártiszt majorja) tovább Pákozdra. Még a sötétben lovagolok, mint utóvéd, övemen egy karikán a kincsem, a világítópisztoly. Egyszerre csak zsupsz!, leesik. Azonnal megállítom a lovamat és próbálom megjegyezni a helyet, ahová a pisztoly eshetett. A lovat az út menti rácskerítéshez kötöm, lehúrom kesztyűmet és pusztá kézzel bökögetni kezdem a sarat. Megvan! Lóra akarok ülni, de nem megy. Ókalmát az útszéli fű érdekelte és a zabla megakadt a rácsban. Húzta, de hiába húzta... Átkarolom hát a nyakát, közvetlenül a füle mögött és egész súlyommal lenyomom. Végre kiszabadulunk. – Pákozdon mint a hullák alszanak a huszárok.

XII. 9. Pákozdon szemrevételezés. A század szakasznyira csappant, átmenetileg századparancsnok vagyok. Összehívom az embereket és barátként beszélek velük. Kioktatom őket, hogy nyugat felé lelépni céltalan, mert a tábori csendőrök úgymint összeszedik őket, és akinek nincs menetparancsa... „– Maradjatok itt nálam, itt vagytok még a legbiztosabb helyen.” Megértettek.

Menet Velencére.

XII. 10. Pettend. A legénységet egy uradalmi tehénistállóban szállásoljuk el. Én – mint egyetlen tiszt – velük maradok, a teheneknél meleg van. A civil lakosság eltűnt, így felszólítom a gazdákat a huszárajaim közül, hogy lássák el az elárvult jószágot.

Új századparancsnokom Imi.⁴⁹ Vele mindenről lehet beszélni. A helyzet értékelésében teljesen egyetértünk. Következtetés: menteni, ami menthető. – Csodálom merészségét, hogy a német tisztekhez férközött és a harc céltalanságát fejtegette nekik. Ha elkapják...

XII. 11. Menet Kápolnásnyék-Kisvelencére. Századtörzs és kötözőhely a Meszlényi-kastélyban (a ház 16 éves fia erről naplót vezetett), mely az ÉK-DNY irányban futó vasút és országút mellett a nyugati oldalon fekszik, mögötte a tó nádasai következnek. A hatalmas fákkal fedett park tele van 2 méter mély, alaposan előkészített futóárkokkal, igen jó fedezék.

⁴⁷ Vécsey Zoltán százados 1942-ben szerkesztette meg a róla elnevezett 1942 M. nyeles kézigránátot.

⁴⁸ Nem országos, vagy vármegyei kezelésben lévő, hanem községi fenntartású út.

⁴⁹ Imi = Rohonczy Imre, báró felsőpulyai (Gyöngyöshermán, 1914. szeptember 18 – ??). 1937-ben avatták hadnaggyá, 1943. május 1-jétől százados. 1944 nyarán az I. önálló huszárosztályban szolgált, november 28-án a huszárhadosztály-parancsnokságra vezényelték, december elejétől századparancsnok.

Napközben számunkra idegen tiszték jönnek, támadásról beszélnek, tüzérségi támogatással és repülők bevetésével. Bizalmatlanul hallgatjuk őket, ez biztos megint afféle nyilas hazugság. Annyi huzavona, tétovázás és várakozás után késő délután támadunk – persze tüzérségi és légi támogatás nélkül. A támadás időpontja idiotikus, de éppen ezért lejjük meg az oroszokat. A balszárnyon, Kisvelence lakott részén túl egy páncélos⁵⁰ is támad.

A Meszlényi-kastéllal szemben, tehát a vasúton és az országúton túl nyílt a terep. Ehhez csatlakozik dél felé Kisvelence. A nyílt terep és a település közt DK felől derékszögben út vezet az országútig. Mély árok szegélyezi.

Ha jól emlékszem – még most is elitélem – a tőlünk balra (tehát a páncélos és köztünk) induló szakaszt Sárközy Pista⁵¹ nem engedte az árok védelme alatt előreszivárogni a kiindulóponthoz, hanem a kastélytól É-ra fekvő parkrészből legyezőszerűen kellett a nyílt terepen áthaladniok. Azonnal aknatüzet kaptak, volt is veszteség. Mire jó az ilyen terepasztaljáték?

Kisvelence két párhuzamos utcája – jobbára nyaralók – az országúttal, illetve vasúttal párhuzamosan vezet. Oda jutott be az orosz, verjük ki. De a ruszki nem szállta meg az egész lakott területet, csak a helység déli részét. Így a támadáshoz zavartalanul vonulhatunk fel az enyéimmel. Az árok védelme alatt azonban a támadás azonnal elakad, mert az oroszok úgy helyezkedtek el, hogy a két utcát tűzzel jól le tudták zárni. Nagy a tanácstalanság. Erre nekem jön egy mentő ötletem, most válik be a rohamkiképzés. A házak az utcák két oldalán sorakoznak, mindegyiknek van kertje. Így utcától-utcáig kerítések húzódnak. Mondom a huszárjaimnak, biztosítanak valamennyi csővel kétoldalt, én meg középen átmászom az első kerítésen. Amikor elérem a következő kerítést, ők is másznak utánam, és így lassan, kerttől kertig, az oroszok oldalába jutunk. Egy orosz egy icipici házba (gondolom, szerszámkamra) menekül, mire egész közelből a német puskával vízszintes sorozatot lövök a házikóra. Amikor elérjük, már üres, a puskaövedékek nem ütötték át a falat. – A párhuzamos utcában balra a támadók most előbbre jutnak, derék parancsnokuk Kálmán Pista⁵² zászlós. Már félhomály van, amikor a megfélemlített oroszok egy házba menekülnek. Sok cső biztosít, én pedig, kalesnikov a kézben, berúgom az ajtót és „– hore ruki!”-t (kezeket fel! – B. J.) kiáltva belépek. Engedelmeskednek, kb. 15 katona, visszafelé indítom a foglyokat. Végre kapok elég löszert a géppisztolyhoz. – A kis páncélost balra a mezőn egy páncéltörő ágyú kilőtte, arcán égési sebekkel élve megúsza. – Ott éjjelezünk.

XII. 12. Támadás tovább. Harmatos téli reggel. Felsorakozunk a lakott rész déli szélén. Gyenge ellentűz, de nem tudjuk, pontosan honnan. Mellettem jobbra derék tizedesem, a Gádoros. Még az adott jel előtt a német puskával akarom végiglőni a legközelebbi, gyanús kukoricagórét, de nem működik. B... meg! A harmat is elég ahhoz, hogy bedögölgjön. Igazolódik a régi tapasztalat: a német fegyverek túl komplikáltak, igen érzékenyek, bezzeg az orosz fegyverek nem! (Emlékszem az Akadémiára, a frontról beosztották Bajmóczi Zdenkó⁵³ századost, ő oktatott ki az orosz aknavetőkről és hangoztatta, milyen robusztusan és egyszerűen vannak szerkesztve.) – Mi marad más hátra, roham. Gádorossal ketten elsőnek indulunk, én futtában a kolasnikkal lövöm a górét, de ott nincs orosz. A góréen túl egy nagy épület védelme alatt megállunk, hol az ellenség? A jobboldali épületsarkon biztosítok a géppisztollyal, mire vakolat hull a csőre, ahá, ez nekem szólt. Kiküldöm Görbe huszárt jobbra az egyik, kb. 40 m-re fekvő épülethez, lát-e oroszt? Bátran

⁵⁰ A páncélos Martsa Sándor rohamlövege volt. Martsa Sándor, vitéz nemes (Mosonmagyaróvár, 1921. november 10 – ??). 1942. december 6-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, 1944. december 8-tól a 7. rohamtüzér osztály egyik szakaszparancsnoka. 1944. december 11-én Kisvelencén súlyosan megsebesült.

⁵¹ Sárközy István (Lábod, 1901. július 25 – Budapest, 1987. október 7.). 1921-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, 1943. május 1-jén alezredessé léptették elő. 1944. június 16-tól október 16-áig a Honvéd Vezérkar Főnökének személyi segéd tisztje, november 30-áig Balatonfüreden a Honi Hadsereg gyorsfegyvernemi előadója, 1944. december 1-jétől, mint a 2/II. huszárosztály parancsnoka, harctéri szolgálatot teljesített. 1945. május 8-án esett amerikai fogságba, ahonnan szeptember 14-én tért haza.

⁵² Kálmán István (Csúz, 1916. június 14 – ??). 1942. október 1-jétől tartalékos zászlós, tényleges szolgálatát 1940. december 2-án kezdte a 3/2. lovasszádban. 1944. május 1-jétől 1945. május 8-ig mindvégig a 3/2. lovasszádban volt szakaszparancsnok. 1944. szeptember 11-én Varsó mellett, 1945. február 15-én Lovasberényben sebesült meg. Az amerikai fogságból 1945. szeptember 12-én tért haza.

⁵³ Bajmóczi Zdenkó századosról nem rendelkezünk adatokkal.

teljesítette, de ott nincs orosz. Maradjon ott, biztosítson jobbra. Előttünk jobbra nagy uradalmi istálló áll keresztben, onnan kaphattam tüzet. Megközelítjük, az első ablakon kézigránátot hajtók be, majd bemászom: sehol senki, csak az istálló másik végében egy öreg ló. Alig hogy kinézünk túloldalt, a balszárnyról örömrivalgás hallatszik, a támadók letaposták az orosz géppuskafélszket. Célunkat elértük, vége a támadásnak, védelemre rendezkedünk be. – Az elesett oroszok okmányait beküldjük kiértékelésre. Az igazolványok közt találok egy női fényképet: feleség, szerető, anya, testvér, gyermek? Ki tudja. A ruszki is ember.

Gyalogosok váltanak le. Mi szedjük ki a gesztenyéket a tűzből, ők meg majd elszaladnak? Úgy is lett. Most az orosz Kisvelence északi sarkáig nyomult előre. A nádas széléről Waldbott Pali⁵⁴ lőtt rájuk. – Esteledik. Irtózatos lövöldözést rendez a ruszki. A Meszlényi-kastély és a nádas között vezető út mentén egy mellvéd mögött állok, kalesnik a kézben, nehogy a nádas felől megleljenek. Az orosz tűz talán megfélemlítésre szolgál, mert a park magas fáinak koronáiban ropognak az ágak, a sorozatok túl magasán fekszenek. Egyszerre erős ütést érzek a térdemen, tőlem jobbra akna robbant. Ha most nem tudok menni, jól nézek ki! Próbálok, de megy. A kalesnikot szeretném a vállamra akasztani, de nem sikerül, leszakadt a szíja. Hogy-hogy? Most látom csak, hogy majdnem ott, ahol a kezem volt, egy szilánk átütötte a géppisztoly tusáját, és a baloldalon letépte a szíjat. Egy másik szilánk kitépte térdemen a nadrágot anélkül, hogy egy karcolás ért volna. – Aztán minden elcsendesedett, az orosz nem lépte át az országot nyugat felé.

XII. 13. Pirkadatkor egy rajjal a park DK-i sarkában kúszunk. A parkot drótháló-kerítés választja el a vasúttól, illetve országúttól, jobbra pedig a Velencétől a kisvelencei sarokig vezető úttól. Azon túl nádas. Ha az orosz támad, nem szemből jön nekünk, hanem jobbra, a Velence felé vezető útra tör előre, onnan felgöngyölheti a parkban védőket. Akkor mi a kerítés mögül tűzzel és kézigránáttal árasztathatjuk el őket. – A drótkerítést magas gaz szegélyezi, ideális búvóhely, amíg fel nem fedezik. Kiadom a parancsot beásásra és álcázásra, a ruszki semmi esetre se vegyen minket észre. Ez a legfőbb fegyverünk. – Álcázva figyelek. A ruszki a „srég-vis-á-vis” sarkon, tehát beásta magát Kisvelence ÉNY-i csücskében (ott ahol a DK-re vezető út a mély árokkal elágazik). Egy fej időnként röviden kémlel, nehéz lesz elérni. Ráérünk. Célba veszem és párszor rálövök, de úgy látszik, nem találom el.

Váratlanul két német rohamlövég közeledik a parkon keresztül előre, mögöttünk megállnak. Jó célt mutatnak, de hát elől páncélozva vannak. Lőnek az oroszra. Az az érzésem, hogy vaktában. A német személyzet jól lát minket. Igyekszem karjellel mutatni, hol lapul az ellenség. Ez lett a vesztem, mert most észrevett a ruszki és átlőtte a bal karomat. Ott kell hogy hagyjam embereimet, de a kalesnikot magammal viszem és eltűnök a mély futóárokból.

Elsősegély a Meszlényi-kastélyban, majd vissza a törzshöz. Cumbus fellélegzett. Onnan Lovasberénybe, a kastélyban van kötözőhely, ott körben levagdossák a cafatokat. Díványon alszom, sebláz. Tovább Tatára a hadikórházba.

Utószó

December 20-án indul a nagy orosz támadás Budapest bekerítésére a Velencei-tó és a Duna közti szakaszon. A támadók a balszárnyon is szétverik a védelmet, sok huszár és tiszt fogságba esik, a maradék É felé tér ki, hiába próbál felvételi állásokban megkapaszkodni. Ki tudja, ha nem sebesülök meg, ott legelől biztosan elkaptak volna.

Januárban lábadozóként Szombathelyen jártam. Ilyenkor az ember elmegy a hadikórházba és megérdeklődik, van-e ott valaki a saját alakulatából. Így bukkantam egy más századbeli hármashuszárra. Leültem az ágya szélére, mire ő mesélni kezdte, hogy nemrég jött az ezredhez egy fiatal hadnagy, aki... Voltam olyan mafla, hogy elárultam kiléteimet, így aztán nem tudtam meg, milyen legendák jártak rólam körbe a legénységnél.

Tatán a hadikórházban egy borbély járt körbe, jól esett a borotválás. Igen ám, de szerszámjai nem voltak tiszták, csúnya kiütést kaptam és az orvosok hiába kúrálták. – Amikor februárban,

⁵⁴ Waldbott Pál, báró (Mosonmagyaróvár, 1924. február 9 –) 1944. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián és a kassai 2. felderítő zászlóaljba osztották be.

felgyógyulva, bevonultam a pótkerethez Alsószelibe, meglátott apám régi „munkatársa,” Joó őrmester. „– Hadnagy úr, hogy néz ki! Várjon csak majd segíték.” Elővett egy lovaknak szánt lila tinktúrát és bekente vele az arcomat. Napok alatt meggyógyultam. Így részesültem, mint második generáció, a huszárhűségben.

II. rész

X. 21. Tegnap egész nap az egy év előtti három beszélgetésre gondoltam.

X. 23. Egy éve... egy éve még Orgoványban sétáltunk és Kámori említette a „rémhírt” egy angol-német kiegyezésről az orosz rovására... Aztán autón utazunk, Bugacszentmihály, turistaház. Deskére vártunk, a (német) autó mellett a lépcsőn ülve a szép Selmecet sajnáltuk és az elpusztított civil életet. Aztán Deske jött, mint egy hadvezér, nagyon lekezelt... „és megmentjük a hazát.” Az erdészkunyhóban Monspart Gábor telefonált ingujjban, nagy álmosan. Cumbust nem is igen láttuk. Kazalban alszom. Különös új benyomások, esős, ködös, borongós éjjel, sejtelmes sötétség és csend, sehol egy lövés és a nagy kérdés: megállom-e a helyem?

X. 24. Ma egy éve... reggel félve álldogáltam a csőszkunyhó mellett (hogy valaki olyat kíván tőlem, aminek nem tudok eleget tenni) és néztem az életet: autókat, lovakat, melegedő embereket, szutykos sarat, felvonuló gyalogságot, jövő-menő hírvivőket, tiszteket. Csend volt, sehonnan ágyúdőrej vagy hasonló, csak csörömpölés és nyerítés. Aztán egy neitflekkes, vörösarcú, távcsöves századosnál jelentkeztem. Örül, hogy kevés csomagom van. Aztán lőszeres szekéren ülök és mindig kérdezem, mint a kisgyerek Pesten az állatkert felé utazván: mikor jön az elefánt? Mikor érkezünk a frontra, hol a front? Itt már látnak a ruszki.

Aztán egy parasztházban rántottát kapok, a térképet nézem. Ugody Lojzi üdvözlő, emberek nézegetnek. (Elitegységnél vagyok, Cumbus úgy osztott be ide, hogy itt tanulni lehet. Ferinél és Tompusnál nem lehet, bár ott talán kényelmesebb.) Megkapom Gosztonyi Miki⁵⁵ távcsövét, majd továbbmegyünk előre. Lojzi szakasza énekel, Derzsi előttünk biztosít. Misa elmegy, magunkra maradunk. Lojzi örömeiben, hogy hadnagy lett, iszik és mesél. Mesél Misáról, a II. osztályról. Pallavicinival találkozunk, majd Lojzi másutt, én Misával egy házban maradok. Este Csaba jön még hozzá. Lefekszünk, ők ágyban, én szalmán. Éjjel még hallom amint Csaba kérdezi Misát felőlem, mire Misa: „– szolgálatkész”.

X. 25. Ma egy éve? Az orosz támadás hírére gyorsan öltözködünk. Derzsiék védekeznek, jelentések jönnek, vetőink a magasfigyelő irányításával jól dolgoznak, jól segítenek, a beállított páncéltörő ágyú pár lövés után persze működésképtelen. Állok a dombon és igyekszem látni valamit, golyók füttyölnek... aztán egy szekér sátorlapba burkolt alakot hoz, egy halott, Gellért huszár... Aztán egy sebesült, ott kötözik a szemem láttára... támadás elhárítva. Gyalogság vált le – sötét alakok –, hátrébb megyünk. Egy akácban lovat kapok, hátralovagolunk, tanyában szállásolunk el. Létszám, örök, figyelők kiküldése, örök felvétele... kazalról figyeljük, amit nem lehet látni. Valahogy még nem tudom a szerepemet és igyekszem úgy tenni, mintha tennék valamit. Az ebédre már nem emlékszem. A térképet tanulmányozom... Este pikézünk, először és utoljára. Dupla ágyba fekszünk le. Misa nem enged levetkőzni, mégis levetkőzöm. Éjjel valóban riadó. De ez már holnap van: szegény Feri halála évfordulóján.

⁵⁵ Dr. Gosztonyi Miklós (Budapest, 1919. november 21 – ??) 1941. október 13-án vonult be tényleges szolgálatra Nagyváradra a 3/I. huszárosztályhoz. 1943. október 1-jén zászlóssá léptették elő. Frontszolgálatot szakaszparancsnokként a 3/3. lovasszázadban 1944. június 12. és október 20. között teljesített. 1944. október 20-án megsebesült, a kórházzal került ki Ausztriába, ahol 1945. május 9-én orosz fogságba esett. A hadifogságból 1948. május 3-án tért haza.

X. 26. Egy éve? Igen egy éve: riadó után elindulunk a tanyáról (megelőzően Félégyházánál irtó páncceltörő lövöldözés volt), Misa hamar előrehív és vezetem a századot a sötétben. Aztán csatlakozunk az I. osztály részeihez, harmonikázás, állás. Egy helyen harckocsi mászott keresztben az úton, megilletődve nézem a nyomát és a letaposott akácfát. Távcsővel egy tűzcsővát nézek. Fázom, az emberek a lovak mellett alusznak. Elöttem Nádasdy Feri százada, őt hiába keresem. Sátorlapom hideg, didergek, de alszom ülve, fekve az árokparton. „– Lépés indulj,” tíz méter után „– Állj!” Már nem is szállok lóra, Misa eltűnt. Kezd valamit világosabb lenni, elindulunk dél felé, egy tanyába megyünk. A ruszki már tűzrésszel lő, szükében vagyunk a lovaknak, nem tudjuk szétosztani őket. Elöttünk a 2/II. huszárosztályt szétverték, a 3/2. lovasszázad ellentámad, mi utána. Készülődünk, gyors rántotta, sisakot csatolok, motyóm végre lőszerládát kap. Indulok, szakaszok csatárosszlopszzerűen, kérdezősködés. Szembe csak visszafelé jönnek: doki, vonat, sőt már huszárok is. Az az érzésünk Misával, hogy baj van, Lojzi és Derzsi szakasza beássa magát. Misával 50 métert megyünk egy tanyáig. Jobbszárnyunk nyílt, meg kell szerveznem a figyelmet. Misa eltűnik, lövöldözés jobbról, az emberek egy szempillantás alatt eltűnnek, egyedül vagyok. Tanyasorok, visszafelé indulok... Valami nagy zaj, suhogó, menydörgő zúgás, a félegyházai úton pánikszzerűen menekülő had: lovasok, lovas nélkül vágató lovak, emberek gyalog, járművek vágatában, német autó nem is tud menni... az áradat elhőmpölyög, aztán halálos csend. Mi történt? Még egy kicsit hátramegyek oda, ahol reggeliztünk: egy kocsi a nadrágját gombolva jön ki a házból, ijedten lát engemet. Örülök hogy puskája van, megyünk vissza előre. Ha Misa nincs itt, megyek Lojzihoz. Emberek özönlenek vissza, nem törődöm velük. Emberemet 50 m-re elküldöm lőszerért, visszanez, de nem jön vissza hozzám. Nem törődöm vele. A szembejövők közt Zsoldos csak vállát vonogatja és megy visszafelé. Az embereknél kézigránátért könyörgök: adnak. Tenni kéne valamit, de már nem jön senki, tüneményes gyorsan tűnnek el hátrafelé, egyedül vagyok. Végre jön egy géppuskás raj, felfogom őket, jobbra az orosz visszavonul. Ledobjuk az állványt, rá a csövet, pár lövés, akadály, én is hiába emelem a kart. Új állást nézek, ahonnan még tudjuk löni az orosz, mire megfordulok, a géppuskások puskástól eltűnnek. Utánuk eredek, de rám se hederítenek, rémülten futnak, az orosz is menekül! Síri szeretnék. Hátra páncceltörők dübörögnek: de hiszen magyar páncceltörők! Lőnek, lőnek! – A síkon végre egy tiszt, ahá látom már, Csaba hajkurássza előre az embereket, akik egymásra nézve bátortalanul mennek előre. Aztán oroszot látnak, valamennyi géppisztoly állóhelyből lő, ez bátorságot ad, megindulnak a tanyába, tovább előre. Visszarohanok hozzájuk, megtalálom géppuskáimat, akik még mindig nem ocsúdtak fel, felkapom a csövet és szaladok előre. Jobbra a síkon Csaba mintha vadászatot lenne: bőrkabát, sapka, puská a kezben, emberei mint hajtók... de nem érek rá nézelődni, erőm fogy a mély homokban való futástól, végre utolsó erőmmel elérek egy kukoricaszárkúpot, jóval később jön az állvány... Otthagynom őket, futok tovább, egy 42-es mintájú német golyószóró lő a sapkájához kapó ruszkira, de eltűnnek. Megyek egyedül az orosz után, csend, senki. Nem lát senki, futás közben sem ismert meg senki, Csaba sem. Hátra Csaba szervezkedik, újra felderíteni megyek, semmi. Visszatérve még a harc rendezetlensége ül az embereken. Misát megyek keresni. Az úton látom elmenni, utána. Az út mellett szétlőtt orosz halottak, az egyiknél géppisztoly: bátortalanul veszem magamhoz, lőszer és olajoskannát is, még ragad minden a friss vértől. Az úton Schrammel szürkéje, fejéből vér szivárog, odébb csizmás-sarkantyús halottak, itt-ott orosz is, lőtetemek, szétszórt Panzerfaust, lőszer, köpeny, puská. Misa motort szerez, páncceltörőink kifűjják magukat. A motort nagy nehezen megindítjuk, egyik halottunkat elhúzzom az útból, hogy átférhessünk, csupa vér lesznek. Visszaszágulunk a tanyához. Parancs jött visszavonulásra: felesleges. Misa, Csaba elszáguldanak, én vagyok a parancsnok. Senki nem mehet el. Balra egy század elindul visszafelé, álljt-t integetek és sietek oda. Parancsnokuk Nádasdy Feri, az osztályparancsnok parancsára visszamegy. Határozását írásban kérem, sajnálom, hogy ilyen kellemetlen körülmények közt kell megismerkednünk. Visszamegyek, egy páncceltörő ágyú éppen el akar tűnni. „– Nincs lőszer” – panaszkodnak, mire benézek a vontatóba. „– Ó, csak üres ládák” – védekeznek, de felugrom: persze hogy tele vannak! Géppisztolyos őrt állítok melléjük és tüzelőállást vétetek. Végre jönnek Csabáék, megtízóraizom, orosz vadászok elől lebújunk, aztán Gábor⁵⁶ is kijön. Hozzám szól „– ne gondold fű, hogy ez minden nap így lesz” –, de tetszettem neki. Van már fegyverem, boldog

⁵⁶ Gábor = Monspart Gábor

vagyok, Lojzi osztozik örömben. Délben Feriék leváltak. Rántottáznak, nekik még nem kész. Miki tesz-vesz, Feri nyugtalan, valamit érez. Egyik lábát a székre teszi, rákönyököl, borostás állat kezébe hajtja... aztán elmegyünk. Hátrébb a tanyában tartalék vagyunk, vacsora fő, nem ízlik. Erős aknavetőtűz Feriéken és rajtunk, Csaba előtünk dolgozik a vetőivel. Nyugtalan vagyok, nem ízlik az étel. Tájékozodom, ide-oda megyek. Golyók fűtyülnek, előre megyek. Gránát csap be előttem 10 m-re, de nem robban. Erős tűzben állunk, lebújok. Fokozódó gyalogsági tűzben egyszer csak a 3/2. lovasszáhad rohan vissza, jönnek, jönnek szomorúan, nem állnak meg a vonalunkban, magamra maradok a lesújtó hírral „a főhadnagy úr elesett.” Ma a második: Oehm,⁵⁷ Feri... holtteste ottmaradt. Géppuskáink tüzet nyitnak, az orosz nem támad, beesteledik, elcsendesül minden. Csatlásoként⁵⁸ hátra, én Derzsivel utolsónak maradok. Sötétben új rajvonalfront-alakítás, keresgélés, kiabálás, a távból tüzek: ég a magyar haza. Eső, végre egy parasztszoba, meleg konyha, étel, lefekvés fáradtan, csak alhassak!

X. 27. Ma egy éve. ½ 5-kor hírvivő támadási parancsot hoz. Orosz köpenyemben a fák alatt várok az indulásra. A két ezred egyetlen nagy rajvonalat alkot, páncélosaink dübörögnek, elindulnak. Elérjük tegnap esti helyünket, tovább. Az út előtti utolsó tanyánál megtorpan a dolog: lő az orosz „a tanyából” (ahol Feri elesett). Nincs mit tenni, szökellek egy pocoktúrásig, onnan útárokba, jönnek utánam. Nem lő az orosz, át a másik árokba, tovább, az emberek nem jönnek, páncéltörő ágyútűz alatt vagyunk: csak én nem realizálok a fejem felett suhanó fénycsikok halálos voltát (pedig sebesültek és halott az eredmény). A kukoricacsutkák mögül géppisztollyal kézben szaladok előre a kukoricásba (közben, mint utólag megtudtam a golyószórósunk majdnem lelőtt, olyan messze voltam egyedül), az emberek lassan jönnek. Támadási célt elértük, de továbbmegyünk. A szárnyak megállnak, nem megyek tovább, leállítom az egészet (a harc magját Lojzi kapta), jelentést küldök. Figyelés közben aknatüzet kapunk, hallom, több is jön, futok egy házba, de elkap egy akna. A sisak megvéd, a falhoz vágódom, jobb karomon a vér melegét érzem, füstszag, de semmi baj. Derzsivel beszélgetek egy istállóban, aztán Misa parancsára bevonulok. Bekötöznek, Feri keresztjét írjuk. Délután Bissingen Rudival⁵⁹ hármásban iszogatónk: a házfalba becsap egy akna, jó pofonokat kapunk, szemünk-szánk és italunk tele vakolattal. Semmi baj. Ezt is megúsztuk. – Csajbók esete a szivembe markol. – Éjjel leváltak, a kocsmáig visszamegyünk, be egy házba, lócán alszom, Lojzi és Misa ágyban.

X. 28. Ma egy éve? Reggel erős tűzérési tűzben megyek a kötözőhelyre. Hátrébb megyünk pihenőbe. Fegyverpuccolás, ruha- és csizmacsere, Misa tökre lő célba, én rajzoló, tájékozodom, gépágyúink hiábavaló erőlködését nézem. Estefelé eltolnak, pihenő lesz. Sokáig tart, amíg bekvártélyozunk. Útközben élveztem a holdvilágos estét és a tavakat: egészen Afrika. Misa ellovagol, valaki énekelni kezd: „Elöl meg a hadnagy, aki vezet...”. Holnap vasárnap. Alszunk.

X. 30. Tegnap egy éve. Vasárnap délelőtt a fiókban talált régi bibliát lapozgatom és a gondolataimat jegyezgetem. Megjött a legényem: nagybajuszos öreg harcos (Lajos István, Polgárból). Tábori tűzérés foglal állást a szomszéd tanyában, lovaink nagy száma miatt nem szívesen látjuk őket. Repülők jönnek sokszor, légvédelmi gépágyúink hiába lő rájuk. A légénység pulykaebédet főz, lócsutakolás. Nekünk Vadász remek ebédet főz tortával. Délután riadó, betört az orosz, új állást veszünk. Még fel sem vettük, még újabb állást veszünk, próbáljuk a legnagyobb betörést oldalról elreteszelné. Két tó közt kell Derzsinek egy dombháton beásnia magát, a rajoknál még ott a tepszi a félig sült pulykacombbal. Besötétedik, 42-es mintájú német golyószóróink megnyitják a tüzet az oroszra, aztán elcsendesedik minden. Tanyában alszunk, Szemere Csaba

⁵⁷ Dienes-Oehm Tivadar, vitéz (Nyíregyháza, 1907. október 20 – Kiskunfélegyháza, 1944. október 26.). 1929. augusztus 20-án avatták főhadnaggyá a Ludovika Akadémián, 1944. január 1-jével őrnaggyá léptették elő. A 2/II. nehézfegyver század parancsnokaként vonult el a hadművelési területre 1944 nyarán. 1944. október 8-tól a 2/II. huszárosztály parancsnoka volt. Hósi halált halt Kiskunfélegyházán a Halasi úti belső iskolánál.

⁵⁸ Egy csatlás = négy huszár lovával. Amikor a huszárok harchoz lóról szállnak, egy huszár a csatlásból a négy lovat összefogva vezeti hátra, majd a lórászálláshoz ismét előre.

⁵⁹ Bissingen-Nippenburg Rudolf, gróf (Temesvajkóc [Vlajkovac], 1920. december 3 – ??). A Ludovika Akadémián avatták hadnaggyá 1942. június 18-án, majd Nagyváradra, a 3/I. huszárosztályhoz vezényelték szakaszparancsnoknak. Végig ott szolgált, részt vett ezrede 1944-es hadműveleteiben. 1945 májusban amerikai fogságba esett, ahonnan októberben tért haza.

szétszedhető ágját hozza, én a búboskemencét rajzolom, Csaba gúnyosan néz. Vizes fehéreműm a búboson szárad. Szalmán alszom a sarokban. 23 óra után egy rajt át kell vezetnem a tó másik oldalára, ez előőrseink előtt történik. Géppisztolyom lövésre kész, de nem történik semmi baj. Újra lefekszem, de 2 óra 30-kor riadó: Derzsit lerohanták a páncélosok. Gondolható, hiszen amikor kint voltam, már erős motorzúgás hallatszott. Most páncéltörő-lövések és zúgás, zúgás, az őrjítő motorzúgás. Hamar készen vagyunk, vonat indul, mi is indulunk (megelőzőleg Szomjas Gusztival⁶⁰ találkoztam, de megőrültem neki!). Első eset életemben, hogy eltévedtem, rettenetesen letör! Az éjszakában ezer és ezer vonatrészt, embereket, lovakat, járműveket. Szerencsére süt a hold. Elhagyjuk Herkatót. Hajnalodásig ácsorgunk, megyünk. Arokban le-ledőlve az embereket hallgatom: „– miért harcolunk?” Világosodik, az osztályparancsnok visszavonulást határoz. Görscösen cipelem a Panzerfaustot: ma éjjel elmulasztottam egy páncélost!

X. 30. Egy éve. Jakabszállás-Félegyháza út iskolájánál védelem. Tanyában konzervet eszem és hozzá szólót, tájékozodom. Bent Csaba mesél az öreg Kogutowiczról, aztán alszunk. Ők bent, én szalmában, István betakar és hűségesen őrzi a még mindig száradó zoknijaimat. Fel! Tovább! A 2. század is jön. A Jakabszállás-kecskeméti úton szalad a 18 orosz páncélos, gyerünk. Gyalogolunk, gyalogolunk végtelen sorban dűlőutakon, homokon át. Matkónál átcsúszunk az országúton, irány nyugat. Csatarepülők támadnak meg, fut szét az egész. Elrepülnek, menet tovább. Cumbussal és tisztekkel találkozunk a széles kocsúton, örülünk a gondtalan hangulatnak a nyomasztó helyzet ellenére. Nikszbród körül a hadosztály véd, a 3/3. lovasszáhad tartalék. Hármashatárőrrel tájékozodom, élvezem a szép estét, az orgoványi tornyot nézve az egy év előttiekre gondolok (1943-ban kihelyezés Orgoványban), aztán távoli harc füstoszlopait figyelem, és a két tó között kiutat jegyzem meg magamnak egészen pontosan. Alkonyban a liléket élvezem és a természet szépségét. Kővel kézigránátdobást gyakorlok (pedig kimerült golyószórósom helyett cipeltem a fegyvert), aztán lefekszünk, de lövöldözés kezdődik. Harckocsizúgás, majd aknatűz, harckocsi lövések, huri-huri, aztán csend. Újra zúgás, lövés, lövöldözés. Osztályparancsnok parancsa: „3/2-nél az orosz betört egy szakasz ellentámadás.” Lojzi megy a halálba. Velünk nem történik semmi, majd visszavonulás az osztályparancsnok álláspontjára. Sok-sok ló szinte nyíltan, Csaba izgatottan fogad Emillel együtt: „no most áttörhetünk”! És valóban, az egyetlen kiúton ott ég az egyetlen páncéltörőnk vontatója, szikrázva robban a lőszer, előttünk az orosz. Emil 50 ruszinja biztosít csak. Misa tanácstalan, én a lovakért izgulok, ha most közénk lönek? De Lalumen közbelép: „– alázatosan jelentem, én kivezetem az osztályt.” Az egész lóra, megfordulunk és hála esti terepszemlémmek elindulunk lövés nélkül a mocsáron át. Egy helyen a híd tönkremenve, de mellette a vonat és az aknavető század is átjön. Megyünk tovább Ágasegyházaig. Az úton kerékpárosokkal beszélünk, Izsák felől is büzlik. Misának ajánlom: csak a Kecskemét-Dunaföldvári műúton legyünk túl. Valóban hallgatnak a jó tanácsra, hajnalhasadáskor lepihenünk szalmában.

X. 31. Ma egy éve. Egy órai alvás után fel, tovább. Véletlenül találkozunk lovasokkal is (sok-sok tüzer az úton), a mi osztályunk és a parancsnok is. Lovaglás közben élvezem a pocsolóanyagban visszatükröződő nádat és a hajnali eget: mutatom Misának, de őt családjának gondja nyomja. Kerekegyházánál pihenő, alvás. A térképládákból kiveszem a térképeket, Vadász jó ételt csinál. A legénység elhalmoz szeretetével, enni-innivalóval, a legjobb borokkal vagyok tele, nehéz a fejem. Lojzi szerint ezt csak olyannal szemben teszik, akit megbecsülnek. Délben tovább: végig erdő mellett, a légítámadás nem minket ér, Schmerzing Egon⁶¹ vonatját. (Multer ott sebesült meg.) A

⁶⁰ Szomjas Gusztáv (Debrecen, 1923. december 22 – Bakony, 1945. október) 1944. augusztus 20-án avatták hadnaggyá a Ludovika Akadémián, majd Nyíregyházára vezényelték a 4. huszárezredhez. Október 10-ig a pótkeretnél a 4/II. nehézfegyver század parancsnoka, október 10. és 31. között a hadműveleti területen a 4/4. lovasszáhad szakaszparancsnoka. Ekkor megbetegedett és az egészségügyi oszlophoz került. Orosz gépkocsik gázolták el a Bakonyban 1945. októberben.

⁶¹ Schmerzing Egon, báró (Köpösd, 1898. március 27 – Pörschach [Ausztria], 1985.). 1942. szeptember 30-ától alezredes. 1944. nyarán a 3. huszárezred pótezered parancsnoka, 1944. szeptember 4-étől a hadműveleti területen az I/III. pót huszárosztály parancsnoka.

repülők egész alacsonyan jönnek. Tovább, tovább Kunszentmiklós felé. Ugrayval⁶² találkozunk, Gusztit látom, Miklódy Pistával⁶³ majd Emillel lovagolok. Az erdőből kiérve a Kőkút-csárdánál rendezkedünk be. Misa, Lojzi és én együtt beszélgetünk, alszunk.

XI. 1. Ma egy éve? Reggel önként vállalom a járőr vezetését. Kerekegyháza felé ügetünk az erdőig, itt már bármelyik pillanatban oroszral találkozhatunk, öten vagyunk. Géppisztoly a vállamon, lövésre készen hatolunk át az erdőn. A Földvári-major felé itt-ott egy akna esik, különben sehol senki. Hátulról lovagolok be, a lépcsők előtt leugrom, ugató kutya fogad, különben senki, minden tárva-nyitva, a szobák részben összerámolva, részben még lakható állapotban. Minden frissen otthagytva, meleg tea, félbeharapott vajás kenyér... kezd nem tetszeni a dolog. A comtesse egy fényképét elteszem, könyvet lopok (Bognár: Psychologia, Hegedűs: Széchenyi), be a nyeregtaskába, ki a majorba. A mieink éppen most mentek el, az ezredparancsnokság volt ott. Otthagytak egy autót, fel akarom robbantani, de a lakosság sír, gondolom, majd visszajönnek érte, otthagynom. Az autónyomon lovaglunk tovább. Lórol szállások, gyalog megyünk, majd újra ügetünk. Egy csatlakozó járőr (az árkász szakasztól) fél: „– a hadnagy úrnak még nem volt kozákokkal dolga.” Rá se hederítetek, „– lórol.” – Újra ügetve, majd éppen lépésben megyünk, amikor egy előttünk lévő homokbuckára két lovas vágat fel. Úticélunk irányában kémlelnek, amint észrevesznek, elfüstölnek: oroszok. Jó lesz vigyázni! Géppisztolyomat markolom, de itatok. Végre vonatrészeket látok visszavonulni, a mi ezredünk! Mennyire a nyomunkban vannak, tudják minden mozdulatunkat! Deske a 3/3. lovasszázadot bevonultatja. Kérdésemre – ha addig az alezredes úr nem lenne itt, hol keressük? – legorombít, egyen meg a fene. Lovaglunk, lovaglunk a végtelen buckás pusztában. Térképem sincs erről a részről, minden percben ránk lóhetnek. Egy csapáson székér áll, rajta egyedül az ember, panasolja, hogy orosz repülők legéppuskázták feleségét és kisfiát, csak ő maradt élve... sírva fakad, én továbbügetek, c'est la vie. De elfelejteni nem fogom soha. Király-major után egy oldalkocsis motorkerékpár jön, rajta tűzérék, vezérük egy százados. Éppen gyalogmenetben vagyok, izgatottan akarnak kiküldeni, személyi biztonságukat biztosítani: felderíteni. Kötöm magam a parancshoz, amit viszek és nem egyéni akciózom. A százados hangja kérő lesz, majd az én életemre hivatkozik, füttyölök rá. Egy bucka mögül kinézek, két orosz éllovas cirkál csak kb. 1 km távolságban: lóra, ügetés, indulj – a fene eye meg, vagy huszár vagy, vagy sem... Derék motorosaink szájtátva vonogatják a vállukat. Erdőcskén át végre Kőkút közelébe érünk, a 4/2. lovasszázad éppen vonul el, vágásban vonulok be a századomhoz. Menet közben gépágyú-, géppuska- és aknavetőtüzet kapunk, a század szétbontakozik, mint ahogy a szabályzat azt előírja (pár méterre tőlem csapdosnak a páncéltörő ágyú gránátjai, lám, az utolsó percben jöttem), de később megállunk, bevárjuk a véget (csodálom Misa hidegvérét és szinte Rüksichtslosigkeitjét [kíméletlenségét – B. J.], de neki volt igaza), és minden veszteség nélkül együtt az egész..., a végén ott füstölög a konyha. Peszéradacs előtt az úton Kunszentmiklós felé német gépágyúk. Mit csinálnak? Aha, csak a reptérrobbantást biztosítják, aztán usgyi. Ürbónél nagy kavargás, a zöm belátja, hogy a szétszakított frontot nem lehet nagy ugrás nélkül összeeszkábálni, az egyes ellenállás céltalan, bekerítést jelent. De a nagy vezérkar kitüntetésekre vágyik és sok herce-hurca után védelem a vége. Itt látni legjobban, mit jelent elszakadni az egységtől és más, több csillaggal bíró „urakkal” szemben mindent zsebrevágni. Kókaival⁶⁴ is találkoztam, undok alak lehet. 3/I. huszárosztály a második vonalban. A karom gennyes, pár falást eszem, a térképet nézem. Nem vagyok fáradt, pedig lelovagoltam ma pár kilométert. Mikivel, Lojzival beszélgetek, aztán ugrásra készen lefekszem az István által terített szalmára. Bár Gábor a

⁶² Ugray Gyula (Dicsőszenmárton, 1900. szeptember 6 – ??). 1922-ben végezte el a Ludovika Akadémiát, 1943. július 1-jétől alezredes. 1944. október 4-től fogságba eséséig, 1945. február 12-éig a 4/II. huszárosztály parancsnoka és ezred-segédtsz.

⁶³ Miklódy István, nemes (Heves, 1908. április 7 – 1944. december 15-ével holtta nyilvánították). 1941. november 1-jével (1940. május 1-jei ranggal) vették fel a honvédség hivatásos állományába, 1942. október 1-jén századosá léptették elő. 1944. augusztus 30-án az 1/III. tábori pót huszárosztály III/1. lovas század parancsnokaként vonult el a hadműveleti területre. A csepel-szigeti harcokban sebesülten eltűnt.

⁶⁴ Kókai Pál (Szeged, 1898. június 8 – ??) 1944. január 1-jétől ezredes. 1942. augusztus 1-jétől a 4/I. huszárosztály, majd a pótezred parancsnoka, 1944. szeptember 1-jétől a 4. huszárezred parancsnoka.

mellettem levő szobában tartózkodik, mégsem nagyon bízom a dologban. Valóban, lett is valami belőle.

XI. 2. Ma egy éve. István ráz, hadnagy úr, itt az orosz. Pillanat alatt összeszedem a sötétben holmimat, sürgés-forgás, tilos fényt nyitni, erős harcokszívágás. Veres vár, lóra ülök, szolgálatkészen várok Misa mellett. Utóvéd vagyunk. Mivel a vezetékllovakkal szállingóznak hátra, Misa kiállít: akadályozzam meg, hogy Lojzi szakaszának a lovait is elvigyék. Géppisztolyomat vállról kapom, fenyegetve, ordítva tartom a vezetékllovakat amíg Lojzi már nem biztosít, és minden ember lovon van. Aztán ügetés, indulj. A következő tanyánál lovas nélküli ló áll, „ezt elvisszük” gondolom, és Madelinecnek megparancsolom, hozzád. A ló nem mozdul, ő húzza, én hátul ököllel csépelem, nem mozdul. Ebben a pillanatban egy harckocsi ránk szalad és géppuskájával jó sorozatot ereszt kettőnkre. Otthagyjuk a lovat és teljes vágásban bele a sötétségbe Lojzi után. Csak úgy zizeg a sok lövés körülöttünk, Madelinecnek át is fut egy a karján, jajong, de itt csak vágta van. Lojzit elérve térkép nélkül biztos spurival keresem meg a csatorna hídját, és beérkezünk. Az országút árkában kúszom Misához. Derzsiék elől a 4/II. huszárosztállyal együtt. Az orosz átjött a csatornán, harckocsik és géppisztolyosok, azon kívül gépkocsizó egység nyomul előre nagy tömegben. Minket is állandóan lönek, бүдös a helyzet. Ugray állandóan beszél a telefonon, végre kiadja a visszavonulási parancsot. Megyünk hátra az árokban: páncéltörő és újra páncéltörő ill. harckocsi ágyú csikja száguld el mellettünk, néha fényjelzős géppuskasorozat spriccel játékosan közénk, sőt a vezetékllovak közé is, hogy nem lett komolyabb baj, most sem értem. Zötyögünk vissza, Emillel beszélgetek, majd csatlakozom az elveszett századhoz. Derzsi legjobb embereit géppisztolyozták le, és még csak hátra sem tudja hozni őket, teljesen le van verve. – Az út két oldalán a 4/II. és a 3/I. huszárosztály átnyergel.⁶⁵ Éppen a század végen megyek, amikor dübörgés közeledik, izgalom, emberek lóra szállnak. A dübörgés robajjá lesz, 4/II. huszárosztály lovasai elindulnak, a mieink is, lövések dördülnek, vágásban indul az egész, a négyesek majdnem eltipornak. Derzsi látom elvágatni kesely sárgáján... és máris végigsepernek minket a T-34-esek ágyú- és géppuskatűzzel. Szempillantás alatt mindenki lovon és mint a fürgeteg el... futok előre gyalog, helyzetem reménytelen... de lám ezer vágató lovas közt ott áll sziklaszilárdan Veres az ágaskodó Boszorkányon és tartja a lovamat minden erejével, ezer halállal szemben! Felpattanok és vágta el, csak úgy pattog a sok lövés, sorra csapódnak be a harckocsiágyú lövedékei. Ahol sűrűn vannak a lovasok, ott 3-4 lovas bukik le egyszerre a halálba, ahol ritkásan vannak, nem történik baj. Hullám mögött pillanatnyi fellélegzés, de nincs megállás, tovább. És csakugyan jönnek a páncélosok tovább. Vágta, vágta a csüdön felül érő, felázott, puha szántáson-vetésen át. Egy lanka mögött lépés, Panzerfaustot szedek fel..., de egyszerre ismét rajtunk az orosz, hátranézve látom, amint toronyát forgatja, célt keres. Vágta, vágta, Ritt ums Leben (Lovaglás az életért – B. J.). Lovat fogok, Bugyit elhagyom. Bugyi után összeverődünk, akik még látjuk egymást, Lojzi, Rudi, majd Zsoldos Géza, Miki, Miklódy Pista és 18 fő legénység egy rossz golyószóróval... ez maradt a 3/I-ből? Kellemtelen kalandunk utána nem akarunk sehol megállni. Fedett, bolgárkertes, kukoricás, tanyás, erdős rész, teljesen egyedül huszonötén, mit tehetünk itt még fegyver nélkül? Végre pár német Göringgel⁶⁶ találkozunk, frontjuk meghosszabbításaként helyet keresünk, amikor az orosz páncélos élek megérkeznek. A négy Göring és a 4 Panzerspähwagen⁶⁷ tüzet nyit, egy orosz kilőnek, a többi megfordul. A négy Spähwagen fényjelzőmunicióval pokoli tüzet nyit, gyönyörű. Fel kell állnom, ezt látnom kell. Nem törődöm a suhogó lövedékekkel, Lojzi figyelmeztetésével, csak nézek, nézek, nézek. Majd csend lesz, csak a Duna felől gyanús a zúgás, ebből baj lesz. Éppen egy kis tereplépcső mögött helyezkedünk el, amikor aknatüzet kapunk. Nyílt homokon fekszünk, az aknáknak csak a sustorgását hallom, olyan közel esnek. Félelem fog el, hihetetlen félelem, halálfélelem. Gumikabátomat fejemre húzva – mintha az segítene – remegek a félelemtől, az egyetlen eset életemben, amikor igazán féltem. De

⁶⁵ Egy bizonyos menettáv megtétele után a lovak hátán a nyeregtakarót újra ki kell simítani és a nyereghevedert újra meg kell húzni. Ez az átnyergelés.

⁶⁶ A Göring 10,5 cm-es gépvontatású, vagy fogatolt könnyű tarack.

⁶⁷ A Panzerspähwagen német páncélozott felderítő gépjármű 4 gumikerékkel, vagy féllánctalpas kivételben. Áramvonalas, csapott acéllemezekkel védett, fegyverzete különféle lehetett, vagy 20 mm-es gépágyú, vagy páncélvadász puska, vagy golyószóró. Kezelőszemélyzete általában 3 fő volt.

ezt is megúsztuk, mondani sem kell, hogy beásom magam. Aztán Lengyellel beszélgetek, csodálkozom a lövészárkok lélektana felett. Estére megtudjuk, hogy Misa a közelben van, meg is talál, már elveszettek hitt. Megható, hogy örül nekem. Éjjelre Taksonyba lovagolunk. Az úton Gézával, Rudival, Mikivel beszélgetek. A taksonyi svábok a német katonákat tejből-vajban fűrésztik, a Tigrisek hűtővizében libapecsénye sístereg reflektorfény mellett, a magyar huszárt még csak be sem eresztik!

XI. 3. Reggel végre parancs nélkül elindulunk Pest felé, már szeretném a Dunát magam mögött érezni. Harasztiban az új védőálláson megyünk át, üres. Mindenütt Szálasi-plakátok hasítanak az emberbe, a németek lázasan üritenek. A vasúti hídon át a Csepel-szigetre. Miki és Géza aggályoskodnak, de aztán végre teljes az egyetértés: ezzel a maroknyi, három ezredből összeverődött, fegyvertelen, elcsigázott néppel nincs mit kezdeni. Így zötyögünk a szembejövő, kézigránatokkal felszerelt légvédelmi tűzerek közt. Szigetszentmiklós, majd Horthyliget gyárai közt kopognak lovaink patái. És itt az emberek cigarettával kínálnak, almát dobálnak munkásemberek. A tököli réven elsőnek megyünk át. Odaát hajómalmot rajzolok, majd jégmadarat figyelek. Végre itt van az egész maroknyi nép, megkönnyebbültem. Érden pihenő, a minaretet nézem. A karom gennyes, Pestre kell mennem.

XI. 4. Ma egy éve? Reggel a doki biztatására mentőautóval felutazom Pestre. A 11-esben [11. számú honvéd helyőrségi kórház – B. J.] félvállról kezeltek, „golyót a hasába” gondolom, de megvárom: hátha felesleges. Misa feleségét meglátogatom. Bosszant hogy Rudinak és Mikinek az égvilágon semmiféle nyálánságot nem tudok vinni. Haaszék rettenetesen meglepődtek, nagyon-nagyon kedvesek. Óvatosan fürdöm, beszélgetünk, beszélgetünk.

XI. 5. Ma egy éve? Misa megható a tabáni templomban. A prédikáció tetszik, csak tárgyára nem emlékszem már. Vasárnap lévén, a városban semmit sem tudok elérni. Még beszélgetünk, főleg politikáról, aztán visszautazom. Kelenföldről német autóval a dunaföldvári útelágazáshoz. Éppen jókor érkezem, indulunk. Sietve szétnézek, aztán éppen indulás előtt, amikor a sok-sok ló az úton áll, géppisztoly lövöldözés... pillanatnyi ijedség után észrevesszük, hogy mi történt: Jászai agyonlőtt két bakát és egy zászlóst. Letartóztatták, nélküle megyünk el. Nyomott hangulatban van a század, dőcögünk Százhalombattára. Bekvártélyozás. Misával alszom, Le Bon-t találok, még ma is bosszant, hogy otthagytam.

XI. 6. Ma egy éve? Reggel kompon át a Csepel-szigetre. Szigetszentmiklóson beszállásolás. Vörösek kedvesek. Rádiót hallgatok és olvasgatok, az eddigi események vázlatait készítem. Osztályunkat próbáljuk összeszedni. Az orosz be-beaknáz, de különben béke.

XI. 13. Ma egy éve? Ma egy éve újra a „frontra” mentem. Addig Szigetszentmiklóson és Tökölön voltunk. Emlékszem a tanítóék pincéjére Szentmiklóson, a vetőállásokra, az adóra, a templomra, a kosárfonodára, mikor Farkas Pityuval⁶⁸ találkoztam. Emlékszem Tökölön Salamonék értetlen bámulására, ha klasszikus zenét hallgattam, kis szobámra, amint Hegedűs Széchenyijét olvastam, amint kötözésre jártam, amint Deske a kitüntetések kiosztotta, dühöngésemre, amikor szállást csináltam, emlékszem, mennyire örültem az emberek találékonyságának, amikor oxigénpalackból kályhát fabrikáltak, amikor lovamat jó helyen tudtam, emlékszem a templomra és Szabó plébános Prohászka-jellemzésére. Ma egy éve már vágytam a harcra. Emlékszem, amint a gyártelepnél lóról szálltunk, és felcsatoltuk a holminkat: milyen bizalmatlanul néztük a gyalogos századot. Aztán hosszú láncban mentünk. Vállamat nyomta a szerelék, de untam a semmittevést: torkig voltam. A leváltott gyalogosok kedvetlenségét az első pillanatban nem értettük, de minden tisztázódott, amikor láttuk: itt béke van, ők pedig Gödöllő felé mennek, a disznóságba.

XI. 22. Ma egy éve? Éjjélkor riadó, fűtülünk rá. Amikor azonban a tűzérési figyelőhöz jön a hír „vonalbontás,” komolyan pakolok. Istvánt csomagommal hátra küldöm, én meg futok szakaszomhoz. Rajomat a szigetről visszaküldöm: golyószórósommal (Jakab) ketten biztosítunk. Majd átevezek vele is, a kiszállásnál az orosz már pimaszul golyószórózik. – Új állást veszünk: ha itt az erdőben közelítámadást kapunk, elsodornak. Szomszédom Schluga, sokáig nem találjuk meg egymást, de

⁶⁸ Farkas István, vitéz (Rákospalota, 1924. január 19 – ??). 1944. augusztus 20-án avatták tüzérhadnaggyá a Ludovika Akadémián, majd a 103. nehéz tüzérszázalékhoz vezényelték. Októbertől Hajmáskéren az 1. aknavető osztag osztag-segédtszije. 1945. március 23-tól 1947. július 20-ig orosz fogságban volt.

amikor jön, nagy az öröm. Kölcsönösen nem feltételezzük, hogy cserben hagyjuk egymást. – Éppen ettem valamit, amikor jelentik, hogy két orosz átevezett a vasúti töltés végéhez. Jól dekkolnak a bűdösök. Mit tegyek? Végre veszem a géppisztolyt és a golyószóró biztosítása mellett átszökellek a vasúti síneken. Két embert magammal viszek és irtó óvatosan a Dunapartra csúszom-mászom. Innen látom a két orosz, erről az oldalról nem sejtene veszélyt. Az egyik mind óvatlanabban kikukucskál, én türelemmel várok. Végre, másfél óra múlva teljes alakot mutat, egy lövés, többé nem láttam. Az oroszok is óvatosak lettek. Később egy embert cipeltek hátra. – A jobbszáron a géppisztoly-harci zaj már hátunkban, de még semmi visszavonulási parancs. Lojzi állásai üresek, ég a kezemben a fegyver: Bekerítenek! Végre itt a parancs, gyorsan értesítem Schlugát, és amikor hírvivője jön, hogy kész, oszlopom élére állva, a bizonytalanságon át, lövés nélkül kihúzó. A réten át szeretnék menni, de pokoli aknatűz zúdul elé, Lojzit félttem. Nekünk semmi bajunk, csak a kis lapos táramat sajnálom, kár volt érte. Végre megtalálom Misát, valahogy alszunk egy házban.

XI. 23. Ma egy éve. Délelőtt dombról figyelem az oroszok támadását Lojzi jobbszánya ellen: örült érdekes, de nem tudok segíteni rajta. Az ellenség puskával elérhetetlen, golyószóróval pedig őt veszélyeztetem. Dél felé aknatűz borítja el vonalainkat, sok sebesült és halott, Lojzi is megsebesült. Misa kéret: két rajjal megerősítem a frontot és átveszem elől a parancsnokságot. Pásztázott területen át szökellek előre, az emberek egyenként utánam. Szerencsére valamennyien elérjük az állást. Bissingen Rudi egy szakasza van itt parancsnok nélkül, Bényi Karcsi⁶⁹ szakasza, Karcsi nélkül, Lojzi szakasza és az én két rajom. Az árok tele gránátölcésekkel, a szétszórt föld csíkjáival, széttört és földdel teleszórt golyószóróval, puskával, rakasszal, sátorlappal, ruhacafattal, vértócsákkal, halottakkal. Borzalmas kép. Lojzi szakija és Takács szakaszvezető vázolják a helyzetet: egyik fejlődés a másik után, két szakasz közt nincs összeköttetés, mert a rárpa miatt nem lehet átjutni, aki megpróbálja, a biztos halálba megy. Már egy nyakszirtlövés van. Fekve vályút ásatok és átszúszunk, jobbszárnnyunk teljesen szabad, húsz m-re a gyár betonkerítése. A fejkidugás halált jelent, mégis gyorsan tájékozodom, aztán a megváltó sötétséget várom. Az emberek dermedten várják a semmit, arcukon „erschütter”-ség (megrendültség – B. J.) és közömbösség. Borult ég. Futva jön valaki: „– Hadnagy úr, Ninas meghalt.” Rohanok hozzá, nincs mit tenni, fejlődés, mausetot (szörnyethalt – B. J.). Besötétedik és megered az eső, nincs gumikabátom, az embereknek nincs fedezékük. Rövid idő alatt átázom, a csizmám is, az emberek sátorlap alatt vizesen gubbasztanak. Valami habos hideg ételt hoznak vödörben, a jelentések lassan mennek. Két ór a szőlőházikónál figyelés helyett kedélyesen vacsorázik lámpafényben. Életem első két pofonját adtam, de megérdemelték. Lassan egyedül maradok, nálam a géppisztoly, a rakétapistoly és egy csomó kézigránát. A jobbszárnny üres, a levegőben lógok. Egyedül átszökellek a töltésen, benézek a betonkerítés lyukain, a drótozott lyukaknál senki. Élve visszakerülök. Ez egy kicsit megnyugtat. Német járőr jön jobbról, majd egyedül megyek: Borbényi géppuskáját és a 6. századot is megtaláltam, de a lyukakon bárki bejöhet! Fázom. Átereszbe bújok, de újra kimegyek, az örök állva alszanak, figyelésről szó sincs. Ha itt orosz jön, átsétál rajtunk, teljes szétverés! Agyonveréssel fenyegetem az embereket, de nem használ. Víz és fáradtság emészt, az áteresz nyílását tömetem. Aludni próbálok, de a víz alá folyik, nem bírom ki, ki kell mennem. Szemüvegem törlésére még egy száraz zsebkendőm sincs, mindenki alszik, az örök úgy állnak, hogy mit sem látnak. Töksötét, öt méterre nem látni. Az örök körvonalát letről sem látom. Újra az átereszbe bújok, de nem bírom sokáig. Újra ellenőrzöm a frontot, de az átázás és a fagy emésztí erőmet. A gyomrom üres. Jóval éjjel után megalkuszom a sorssal, töksötétben, tisztán csak tájékozódó képességem alapján, a szó szoros értelmében tapogatózva jutok el a tegnapi házhoz: a dunyhát magamra húzom és alszom. Hajnal felé balról (németek) pokoli lövöldözés. Éppen sietnék ki, irtó aknatűz a vonalainkra. Kiérek. Balról nincsen senki az erdőben, közösen négy új halott Karcsi szakaszából, lesújtó kép. Teljes kilátástalanság, az emberek megrendülnek, de ez már a következő nap.

⁶⁹ Bényi Károly (Budapest, 1915 – ??). 1940. december 2-án vonult be tényleges szolgálatra Nagyváradra a 3. huszárezred ezredközvetlen huszárútegéhez. 1943. szeptember 30-án szerelt le, de 1944. május 1-jén ismét behívták, előbb a 3/I. pótosztályhoz, majd 1944. október 2-ától ismét frontszolgálatot teljesített az I/III. tábori pót huszárosztály aknavető szakaszparancsnokaként. 1944. november 1-jén zászlóssá léptették elő. 1944. december 20-án Kápolnásnyéknél megsebesült. 1945. május 8. és szeptember 15. között amerikai hadifogságban volt.

XI. 24. Ma egy éve? Valami lekvárt osztogatnak éppen, jelentést írok, hogy a helyzet súlyos. Még be se fejezem az írást, jön Oláh: „– Hadnagy úr, a ruszki gyülekezik az erdőben.” Mire felugrom, már rémülten néz rám mindenki: test-test mellett, sűrű sorban, leszegett fejjel, bikaléptekkel, rendületlenül közeleg a ruszki fekete tömege. Lojzi szakaszának golyószórói pattognak, de az oroszok észre sem veszik a felbukókat. Kézigránátjaimat kapom fel és futnék balra, hogy személyes példával közelharcban verjem vissza az oroszot, de már késő, mert két szakasz már özönlik vissza. Mit tegyek? Ha maradok, ha az orosz eléri a töltést, lekaszál. Sok gondolkodásra nincs idő, az orosz 20 méterre van a töltés előtt. Az embereknek a jobboldali ároktrészen mutatom az irányt és sürgetem őket. Nyomorult súlyos sebesültünk ott marad, itt életről és halálról van szó. Felkapkodok még néhány elhányt holmit, és az embereket szétoszlásra kényszerítem, mert ha így, egy csomóban aknatüzet kapunk, mind ottveszünk. Borbényiéket szerencsésen elérjük, mert az orosz nem lő ránk. Még azt hiszem, hogy Misát megtalálhatom, és még felvehetünk valami reteszállást, így jól széttagolva, nagy karéjban elérjük Szigetszentmiklóst. A gyümölcsösökben Lojzi embereivel találkozunk, akik az oroszok előrejutásáról regélnek, amit nem hiszek el (nem tudtam elképzelni, hogy az orosz a Duna és az állomás közti frontszakaszt elsöpörte). Az emberek szavamra nem állnak meg, még ordításomra sem, csak amikor géppisztolyt fogok rájuk. A falu szélén terelem őket össze, Takács szakit állítom oda, senkit ne eresszen el. Oláhhallal elindulok befelé. Az első udvaron tüzerek ácsorognak, a löszerkocsik az udvaron állnak, lovak az istállóban, itt nem lehet baj. Alig megyünk vagy 50 m-t, szemben lopódzkodó csoport jön (elég okosan nem az úton, hanem a kertek közt mentem). Nézem, oroszok. Villámként vágódunk le. Másodpernyi gondolkodás, mi okosabb, löni vagy futni? „Fel” sűgom Oláhnak, és inunk szakadtából rohanunk egy bucka mögé, csak úgy sűvít a sok géppisztolysorozat. Már messziről szeretném jelezni a veszélyt, de a házak közt nem lehet. Futunk, a tüzerek nem hiszik, hogy itt az orosz (vagy nem akarják?), végre az embereknél vagyok: indulás! Én a balszármán rohanok el a réten át, ahogy bírom, a jobbszárny elvész a ködben. Még 100 m-re sem vagyunk, a házakból már fűtyülnek a géppisztolysorozatok. „– Széjjel, széjjel!” – ordítom és megyek tovább, vagy eltalálnak, vagy nem, itt mást nem lehet tenni. Az első fácskánál (a reptér felőli út meghosszabbításában) lefektetem azokat, akik még itt vannak – 6-8 fő –, de az orosz jön. Fel, tovább. Egy vonalban gyűrjük a felázott vetéseket, amikor valaki ordít. Visszanézek, Bugyi huszár tántorog. „– Tudsz jönni?” „– Igen” – és megyünk tovább. A következő töltésfelénél a fák alatt ledobatom egyetlen golyószórónkat, húzom be a hevedert, aztán Bugyihoz fordulok: „– no, mi bajod?” „– Nem én voltam, hadnagy úr” – volt a válasz. Megdermedünk mindannyian: egy bajtársunkat akaratlanul otthagytunk. Pedig a golyózáporból is kihúztam volna. Most már késő, az orosz már ott van, itt maradni céltalan, jobbra és balra senki. Tovább, lehetőleg úgy, hogy valami vezérkari el ne kapjon. Most kapom egyik emberem dicséretét „– dicsérem a hadnagy úr eszét.” Leálltunk, megmutattam nekik a térképet, és hogy mi a helyzet, mik a lehetőségek. Lakihegynél tüzerek lőnek, mint az örültek, mi inni megyünk, egy doki nem akar hátraengedni. Kilépek, bemutatkozom és az ügy el, van intézve. Állandóan számolom az embereket, aztán rátalálunk Misára és Csethére,⁷⁰ Bényi Karcsi is megvan. Szomorú maradványok. Kazalban alszom, reggelre már alig van valami, ami betakar.

XI. 25. Ma egy éve. Lyukainkat furkáljuk, figyelünk, csend van. Egyszerre nagy sustorgás, ijedten vágódom el, no a bűdös, most Sztálin-orgonázik,⁷¹ de nincs robbanás! Jó idő múlva a távolban tompa dörrenés. Hátranézek, Misa álláspontja körül emberek szaladgálnak, ekeszerű valamikhez futnak, majd V-1-hez hasonló lövedék repül ingadozva az égbe, tűzsávot húz maga után, aztán eltűnik a ködben. Szentmiklóson robban 50 m-es füstoszloppal: szegény jó

⁷⁰ Csethe Pál, vitéz dr. nagyzeréndi és debreceni (Vedresábránypuszta, 1907. november 25 – Chile, 1984.). 1931. április 1-jén átvették a honvédség hivatásos állományába, október 1-jén hadnaggyá, 1940. szeptember 1-jén századossá léptették elő. 1944. június 15-étől mint a 3. huszárezred 2. ezred-segédtszije frontszolgálatot teljesített. 1944. november 8. és december 8. között a 3/1. huszárosztály parancsnoka. 1944. december 8-tól 1945. február 4-éig ezred 1. segédtszjt, majd a huszárhadosztály hadműveleti segédtszjtje. Amerikai, majd angol fogságban volt 1945. május 2. és 1946. március 26. között.

⁷¹ A Sztálin-orgona tehergépkocsi, vagy harckocsi alvázza szerelt szovjet sorozatvető, az orosz katonák Katyusának, a németek és magyarok, a lövedékek változó hangú sivitása miatt, Sztálin-orgonának nevezték.

magyarjaim. Hátramegyek megnézni a „Szálasi kutyákat,” hivatalosan „Lidérc”⁷² a nevük, pofonegyszerű rakétafegyver. Érdekes, de nem sok bizalmam van hozzá. – Még a fejemben motoszkál az újdonság, amikor előremegyek előőrsünkhöz, éppen támadáshoz gyülekezik egyenként előre az orosz. Lidérces, bőrkabátos tüzér barátaink állig felfegyverkezve géppisztollyal erre a 600 m-re fekvő célra pokoli géppisztolytűzet zúdítanak – a levegőbe, csodálkozva nézem őket. Közben automata puskámat pucolom: hadd jöjjenek közelebb! Nagyon ügyesen csinálják, húzzák magukkal a nehézgéppuskát. Megyek hátra, orosz aknalövéseket hallok, lefeszem. Szerencsémre, mert négy becsapódás között voltam, de semmi bajom nem lett. Köszönöm, Istenem. „Állásainkban” jelentek és bosszankodom, hogy sem a vetőket, sem a tüzéreket nem lehetett ráuszítani az oroszra, az meg most már a kukoricásban beásta magát. Éppen ezen spekulálok, amikor az ismert, félelmetes dübörgést hallok, gyanakodva nézek körül, hátulról jön. És valóban, 300 m-es arcvonalon 8 német rohamlöveg és 16 Spähwagen közeledik. Vonalunkban megállnak, a maroknyi gyalogság rendeződik, aztán túlhaladnak rajtunk. Körülnézek, senki sem mozdul. Veszem automata puskámat és kiugrom a lyukból, megyek velük. Kipufogók szagát érzem. Egy kölyök német a köpenyem gallérja mögött a rangjelzésemet nézi, elismerőleg bólint, aztán tovább a bizonytalanságba... *életem leggrandiózusabb érzése volt.* Ami utána történt, nem írom le, olyan tisztán előttem van. – Holtfáradtan fekszem a lyukamban, csupa mocsok és vér vagyok, mellettem a zsákmány. Csöndben telik el az est, csak Szentmiklós ég. 2.30-kor két rajjal járőr. Eleinte két szakasznak kellett volna mennie, aztán már csak két hadnagynak és két rajnak, végül magam maradtam, az eső miatt a többieknek nem volt kedvük. Így mentünk bele a töksötétbe. Esik és csúszik, irgalmatlan idő, minden lépésnél elvágódik valaki. Végre gyanús valami, géppisztolysorozat fűtyül, megyünk vissza. Éppen a nem teljesített feladat lődításán gondolkozom (a parancs örültség volt), amikor egy német hadnaggyal és századával találkozom, vele megbeszélék valamit, ígérek mindent. Megérkezve jelentek és didergek reggelig.

XI. 26. Egy éve. Mellettem egy öregebb német ás lyukat, gondolom, nem ástott még soha, az arca is úrféle, beszélgetünk. Nagyon összelekedem vele. Lyuka szélén ülök, amikor aknatűzet kapunk. Lyukamba mászom és kicsit ledőlök. Amikor minden csendes és csak pár lövés esik, kinézek, sehol senki. A szomszéd lyukakat nézem, üresek. Nem értem. Aztán egy ijedt csendőr szalad el mellettem, balról erős géppuskatűz. Egyedül vagyok. Nem értem, mert oroszot nem látok. Felcihelődöm, mindent magamra akasztok és lassan elindulok a lövésekkel ellentétes irányban: elhagyott lyukak és szerelék, embereimnek hült helye, elhányt puskák, mi van itt? A süvítő golyók nem izgatnak, annyi mindent szedek össze, amit csak bírok. Trágyakupac mögött lefekszem, egy pár akna miatt lehúzódok, aztán távcsövezek, senki sem támad. Mögöttem a fasorban pár alak mozog: Bényi Karsci van ott, Zsoldos Géza és 3-4 fő, a többi elszaladt. Még mindig nem értem. Német jön, káromkodik, mint a jégeső. A világ legtermészetesebb dolgaként puskámat pucolom és hagyom, hadd mondja. Hat-hét perc után kifogy a lélegzete, mire megkérdezem: elég volt már? Nagyon csodálkozik. Közben le is akart löni, de azt csípőre tett kézzel kikértem magamnak. – Visszamasztam állásunkba Karscival kettesben, hihetetlen sok anyag maradt itt. Embereink feletti szégyenünkben sírni szeretnénk. Estefelé szivárognak vissza a báránycák, kérdezem tőlük, érdemes volt-e otthagyni a hadnagy urat, pár kilométert szaladni hiába? Esküdznek, hogy többet nem hagynak el. Szomorú nap volt.

XI. 27. Ma egy éve. A reggeli orosz gyülekezést tüzéségünk szétugrasztotta, különben béke.

XI. 29. Egy éve. A fronton nyugalom. Küppersszel beszélgetek, a németeknek kaját adok, vacsoraosztás, céllovás. Bugyi esete a csim-bummal,⁷³ Karsci és Takács szaki a pálinkával, láz gyötör. Lakihegyet a németek kifosztják, az adó felrobbantva, röppentyük. Leváltak, hál' Isten.

XI. 30. Egy éve. Csepelnek különös a hangulata. Kitüntetések piszkossága, Misa a Hunyadiba⁷⁴ akar menni, alig tudom lebeszélni. A fegyvermestertől tanulok. István szilánkokat

⁷² A Lidérc magyar szerkesztésű rakétafegyver, nevét a működésével járó hang- és fényhatásokról kapta. Kb. 80 darab készült belőle, zömüket a Csepel-sziget és Érd térségében vetették be. Az említett V-1 (és a V-2) német rakétafegyverek – a német propagandában sokat emlegetett „csodafegyverek” – voltak.

⁷³ A szovjet 76,2 mm-es hadosztály ágyút és az 57 mm-es páncéltörő ágyút nevezték el a magyar katonák „csim-bum” ágyúnak. Nevét onnan kapta, hogy a nagy kezdősebességű lövedék becsapódását hamarabb lehetett hallani, mint az ágyú elsütésének hangját.

talál a köpenyemben, nadrágomban. Fürdő, legendák keringenek rólam, Deske gratulál, Mikivel lakásán beszélgetek. Pestre megyek, a borotválkozás új emberré tesz. Aladáréknál lakom, este „Álarcosbál,” Barabás Sári olyan édes.

XII. 1. Ma egy éve. (Budapest) Bolyórol csak telefonon értesülök, Szabó Péter náciellenessége mélyen hat rám, Götz úr kifogását nem felejttem el soha. Az Erzsébet-hídon robbanó töltetek, különben békés kép. Este újra Csepelen, ahol a kiégett templom közelében a kapott levelekre válaszokat adok fél.

XII. 4. Egy éve. Már reggel rémhírek szálingóznak, hogy bevetnek. Míg fegyvereimet javíttatom, a szereléket ellenőrzöm. Délután autók jönnek értünk. Ülök a vezető mellett, és csak annyit tudok, hogy nyugatra megyünk. A fehérvári térkép a kezemben. A Horthy-hídon gördülünk át, Kamaraerdő, Erd, Martonvásár, Dinnyés: hosszú sorban vetik a fényt a fényszórók. Sárosdon kiszállás, de nem, tovább Hercegfalvára (ma Mezőfalva).

XII. 5. Egy éve. Szőnyegit eleresztem, aztán hivatnak. Csethe Pál világos, kertelés nélküli parancsának szívesen teszek eleget, megyünk a bizonytalanságba (még lovaink sincsenek. Idő 2.30). Egy erdőben németekkel találkozunk, majd újra németekkel (szétugrasztottak), aztán Kakasdra osonunk be, szerencsénk van. Apátszállás előtt elvölök Honthytól, a falu végéig megyek, de az orosz miatt megállok. Krisztinában magyarok vannak. Az orosz előbbre jön, nyílt tér mögé megyek, látom futni a magyarokat, aztán csend. Matyival beszélgetve felderítünk, aztán besötétedik. Leomlok, mivel Istvánra hiába várunk. Újra elküldenek: Géza vak parancsteljesítő. Istállóban alszunk.

XII. 6. Egy éve? Éjjel szerencsére az orosz nem lepett meg, kicsit könnyelműek voltunk talán, de a Jóisten megóvott. Ködben megyünk Janicsárra, a hangulat nyomott. Egy fasor sarkán összehívom az embereket és beszélék hozzájuk, némán hallgatnak, a fákról az olvadó dér cseppen, az út sárvályúiban repedezik a jég, és a szívekben repedezik valami. Némán állnak az emberek és szemükkel-lelkükkel függnek a hadnagyukon, aki olyan fiatal és mégis szívükből beszél. Érzik, hogy látja helyzetüket, érzik, hogy tudja, mi van, érzik, hogy benne az igazi kötelesség legyőzi a látszat-kötelességet, és a magyar fajtát minden társadalmi és hősi hiúságnál jobban szerető magyar szíve beszél hozzájuk. Talán nem is a szavak hatolnak beléjük, inkább a szív, a féltés, a győtrődés és a minden elsöprő szeretet. Mit is mond hát ez, a szemüveges, kis bajuszos, zsíros zubbonyú, gyűrött nadrágú, bajukat és örömeiket megosztó, önzetlen, de bátor ki hadnagyocska? Nem, a szavakra nem is emlékeznek már, de valamit mondott: hogy ha valaki meglóg, nem tudja ellenőrizni vagy meggátolni, de ő nem fog fegyvert arra, aki elmegey, menjen, mert kár a drága magyar véreért. De szóljon: váljunk el békében, és a drága fegyver sorsáról gondoskodhassunk még. A háború elveszett, minek még a halál, már senkinek sincs belőle haszna. Hát, aki haza akar menni, szóljon előbb. És az emberek hadnagyukról a fagyott füre néznek, szótlanok. Csend van, csak az agyakban kalapál valami, a szívekben valami felszabadulás, mindig tudták, hogy érző szívű ember az ő hadnagyuk, mégsem tudták, mit tenne ilyen esetben. Éjjel öten szó nélkül elmentek: új emberek voltak, ők ilyet nem tennének, a három, aki Hercegfalván lemaradt, iszákos volt. Az „ő” hadnagyukat mégsem akarták csak úgy otthagyni... no meg talán hármas huszárrok voltak(?). Igen, otthon vár a család, az asszony meg a gyerekek, ott most az orosz van és ide is el fog jönni, nem lehet meggátolni – jaj mi van otthon? Megvan-e még a két tehén? Tudja-e őket egyedül etetni az asszony? Ki vigyáz a házra? A süldőre? Jaj, de haza kellene menni...! „– No, menjünk” – szól bele egy hang a csöndbe, a hadnagy hangja. Felrezzennek a gondolataikba mélyedt emberek, átlökik a fegyvert a másik vállra, gépiesen indul el az egyik láb, a másik már magától mozdul... és elől, igen mindig elől, puskájával a kezében, szemüvege mögül kémlelve, megy a hadnagy. Igen, mennek utána, felélénkülnek a léptek, lám a hadnagy velük van, előttünk megy, nem félti magát, beszélget a hadapród úrral. Megáll „– ott a major, vajon van-e benne ruszki, vagy sem? Ki jön velem megnézni? Senki? No, Oláh?” „– Ha a hadnagy úr akarja, megyek.” És mennek, lassan, aztán látják, hogy az egyik lefekszik... ej, mégiscsak lefekszik a

⁷⁴ A 25. SS (magyar 1. Hunyadi) gránátos hadosztályt 1944. október végén kezdték el szervezni. A német felszerelésű és kiképzésű, de magyar vezényleti nyelvű és magyar egyenruhájú hadosztályt – más, hasonló hadosztályokkal együtt – a Waffen-SS alárendeltségében, magyar parancsnokok alatt, az ország védelmében kívánták felhasználni.

hadnagy úr és a másikat küldi a bajba... de nem!... A hadnagy úr megy elől és az őrzetót fektette le: mégis csak derék ember. Aztán hosszú szünet, és a szívekben érlelődik, erősödik a vágy, hazamenni. Már látják magukat a határban, a templomdűlőn, a szántások szélén, távolról az öreg templom tornya látszik... de „– Int a hadnagy úr” – szól a hadapród, és vége az álomnak, még itt vannak, még éhesek, még vizes a csizmájuk, de mennek. Beérnek a tanyába, az örök kimennek, de lám a hadnagyuk enivalót kér az uraságtól, ott áll a kiosztásnál, mindenkit végigkérdez, kapott-e. De jól esik a tej, a nagy karéj fehér cipó a kolbásszal. A hadnagy úr bemegy. Végre egy kis kamrában néhányan összeverődnek és lassan, szinte oda sem figyelve szelnek a kenyérből, hogy aztán a borostás állak lassan megőröljék és a korgó gyomor megnyugtatóra leküldjék a mélybe. Csend van, csak a hirtelen begyújtott aprófa sziporkázik, füsttel teli a levegő, néha szipogás hallatszik. A hideg lábak egy kicsit szétterpeszkednek, szétnyomják a kapcát, a vállak könnyebbülnek, a sapkák a fejtetőre csusszannak: nem a meleg miatt, de egy gond immár nem nyomja a szívüket és a felszaladó meleg nem tűri a sapkát. „– Hát, ha így gondolja a hadnagy úr...” – töri meg bátortalanul a csendet valaki. Valamennyiük szívéből beszél, mert mindnyájan egyet gondolnak, egy vágy ég bennük, egy ütemre dobban szívük: csak elkezdeni olyan nehéz, mert ki tudja, mit szólhat hozzá a másik? „– No igen” – mormolja valaki tele szájjal. „– Lám, Tótékat sem jelentette a kapitány úrnak.” „– Pedig azok csak úgy mentek el.” „– A ruszki is csak a németeket bántja.” „– Tegnap a faluban lévőeknek sem lett semmi bajuk.” „– Itt is csak a »germanszkit« keresték.” „– Mi lehet otthon?” „– A három kiscsaládom.” „– Hát, én megyek haza. Majd csak hazajutok – fűzi hozzá sietve –, a Dunán is csak átvisz valamilyen ladik, aztán hálni mindenütt lehet.” „– Ha Te is mégy, megyek én is.” „– Én is megyek veletek.” „– Leszek a negyedik” – fűzi hozzá valaki, aztán csend. A régi harcosok nem mozdulnak. Szívük kolonca még nem dőlt le, sem jobbra, sem balra. „– De szóljatok ám” – véli egy öreg harcos. „– Ki menjen hát?” „– Menjél Te, Te vagy a legidősebb.” „– Nem én, én elpirulok.” „– Akkor menjél Te.” „– Miért én, menjél Te.” „– Mit marakodtok, menjen az őrzetető úr.” Az őrzetető nem szívesen teszi, de nincs más mit tennie, kilódul az ajtón, a többiek az ablakból nézik, és örömlükben nagyot sóhajtnak, mert éppen a hadapród úr jön szembe, és az őrzetetővel találkozáskor visszamegy. Jön vissza az őrzetető: „– Megmondtam a hadapród úrnak, ő szól.” – És már jön is a hadnagy, biztos léptekkel, mint mindig, keze a gumikabátja zsebében, körülnéz, az örökhöz kiált, aztán jön. Az emberek az ajtóban állnak, mások csak hátulról leskelődnek. „– Hol az a négy ember?” – kérdezi a hadnagy. „– Itt vagyunk.” „– Szóval...” de nem folytatja, csak szemüvege mögül néz a négy ember szemébe. Nyugodt tekintetében megértő fájdalom tükröződik. „– Én is megyek” – lép elő Fehér. Öreg harcos, a régiek felnéznek rá. „– Szóval Te is, Fehér?” – húzza el a szót a hadnagy. „– Én is mennék, hadnagy úr.” „– Nos jó, hát ki marad velem?” „– Én maradok – mondja a kis vörös tizedes – én a hadnagy úrral megyek akár a világ végéig.” Más senki sem jelentkezik. „– Jó – fejezi be a hadnagy –, indulás, mire kijövök, indulunk.” Sarkon fordul és bemegy a házba, a házigazdával jön vissza. „– Készen vagyunk?” Senki sem válaszol, csak egy rakasz zörren valahol, valaki még az ásóját csatolja. A hadnagy pár szót vált a házigazdával, aztán kezét fognak. A hadnagy arcát nem látják, de a házigazda szeméből két könnycsepp a kabátjára hull. Valami úszik a levegőben, nem tudják, mit akar a hadnagy, de az a két könnycsepp mindegyiknek a szívébe markol. A hadnagy elindul, mennek utána. A nagy kazal mögött összegyűlnek és a hadnagy szól. „– Nincs veszteni való időnk. A háború elveszett, kár minden csepp vérért. A századot elérni nem tudjuk, a ruszki már tegnap este itt volt. A fegyvereket itt a kazal alá tesszük. Fodor jössz velem? Aztán nektek megmutatom az utat.” Elrejtik a fegyvereket. A hadnagy nézi a golyószórókat, a páncélokloket, puskákat, rakaszokat, ásókat, sisakokat, szerelések táskákat. „– Tegyetek hozzá mindent, hogy még használni lehessen. Motozásnál a ruszki ügyis elveszi.” „– Kész” – jelenti valaki. A hadnagy még elszór pár szalmaszálat, aztán elindul a ködbe, mennek utána. Már nem látják a majort, nem is tudják hol van, csak a fasort látják halványan. „– Hát ide jutottunk. A Jóisten áldjon meg benneteket, és vigyázzatok magatokra, én most már nem tudok rátok vigyázni. A fasor mentén menjetek, és igyekezzetek Dunaföldvárra. Isten veled Oláh” – és a kezét nyújtja. „– Isten vele hadnagy úr” – szól az őrzetető, de mind mondják, és valamennyien a kezüket nyújtják. Könnyű ül a szemükben, alig tudnak a hadnagy szemébe nézni. Olyan keményen szeretnék azt a kezét megfogni, de nem igen tudják... a kis Bugyinak és még egynek lehajlik a feje; a hadnagy észre sem veszi, máris kezét csókoltak... Az utolsó is kezét fogott már, mind órá néznek. „– Isten áldjon

benneteket, menjetek az ő nevében” – és némán tiszteleg. „– Isten áldja meg” – és az emberek elindulnak. A hadnagy csak áll, mellette a hadapród meg a tizedes. Egy még visszanez, de a többi csak megy. A hadnagy nézi a távolba vesző, lehajtott fejű csoportot, amíg el nem tűnik...

XII. 12. Egy éve? Mindenne emlékszem, különösképpen a Fejér megyei eseményekre, mert azok maradtak meg a legjobban az emlékezetemben...

NÉV SZERINT SZEREPLŐ KATONAI SZEMÉLYEK

Bajmóczi Zdenko százados, akadémiai oktató	Lengyel
Bényi Károly zászlós	Lojzi I. Ugody
Gr. Bissingen Rudolf főhadnagy	Marcsa hadnagy
Beregfy vezérezredes	Madelinec huszár
Bugyi huszár	Matuskovich Endre őrnagy
Csaba I. Szemere	Medgyesy Miklós hadnagy
Csajbók András huszár, szül. Besenyszög	Mihályi Iván alezredes 1942–43-ban századparancsnok az Akadémián
Csethe Pál százados	Miki I. Medgyesy
Cumbus I. Pongrácz	Miklóssy Sándor főhadnagy
Czánth Emil százados	Miklódý István százados
Derzsi szakaszvezető	Misa I. Czánth
Deske I. Németh	Muliter huszár
Dr. Dóry József alezredes	Monspart Gábor őrnagy
Emil I. Jekelfalusi	Nádasdy Ferenc főhadnagy
Farkas István tüzérhadnagy, évfolyamtársam	Németh Dezső alezredes
Fehér huszár	Ninas huszár
Feri I. Nádasdy	Oláh tizedes
Fodor tizedes	Órgr. Pallavicini János zászlós
Gádoros tizedes	Pipimadár I. Roediger-Schluga
Gábor I. Monspart	Br. Pongrácz Géza alezredes
Gellért huszár	Roediger-Schluga zászlós
Görbe huszár	Br. Rohonczy Imre százados
Gosztonyi Miklós zászlós	Rudi I. Bissingen
Honthy	Sáska Elemér vezérkari ezredes az Akadémia parancsnoka
Imi I. Rohonczy	Sárközy István alezredes 1943–44-ben századparancsnok az Akadémián
Jakab huszár	Br. Schmerzing Egon alezredes
Jármý Tihamér zászlós (1. tábori pót huszárezred)	Schrammel
Jekelfalusi-Wollnhofer Emil hadnagy	Sirgel örvezető
Joó őrmester	Szemere Csaba százados
Jászai Karsai, I. Bényi	Szőnyegi huszár
Kókai	
Kubinszky Jenő alezredes	
Lajtós István huszár	

Szomjas Gusztáv hadnagy
Takács szakaszvezető
Tompus ???
Ugody Alajos hadnagy
Ugray

Vadász huszár
Várady Géza alezredes
Veres huszár
Br. Waldbott Pál hadnagy
Zsoldos Géza hadnagy

NAPTÁRBEJEGYZÉSEK, 1944

- X. 19. 3/4 7 Pakolás. Utazás: Győr – Hajmáskér – Lepsény.
X. 20. Érkezés Pestre. Rácfürdő. Szepi n. Kórház. Bolyó. Götz. Opera: Iphigenie in Aulis.
X. 21. Búcsú Aladár b-éktől. Lego. Indulás Kecskemétre Félégyháza. Kecskemét.
X. 22. Várás Kecskeméten. Orgovány.
X. 23. Orgovány. Érkezés Alsómonostorra.
X. 24. Jelentkezés. Ki Hármashatárra. Éjjelezés ott.
X. 25. Támadás elhárítása. Visszavon. Onodyra (Benedek). Eltolás Kürtösire (Benedek).
X. 26. Megugrasztás. Felvételi műút É-n. Felvételi műút É 1600.
X. 27. Támadás: visszafoglalás. Beásás. Szilánk. Akna becsap.
X. 28. Leváltás. Vissza Kcs-hoz. At tny: ebéd. Tovább: este tó mellett új tanyába.
X. 29. Nagy mosdás. Jó ebéd. Felvételi állás. Felvételi állás két tó közt.
X. 30. Harck-Támadás. Vissza. Herkató. – Iskola. Ebéd. Vissza: Metkó. Nikszbród. Szép este.
X. 31. Vissza: Ágasegyháza-műút-Kerekegyháza-Kökút csárda.
XI. 1. Járőr: Földváry-Szabadrét-Királyi-Alsóadacs-Peszéradacs-Kettős.
XI. 2. Utolsóinak jövök el. Új védelem. Szétugrasztanak. Vágta. Beásás. Bevonulás Taksonyba.
XI. 3. Menet Szigetszentmiklós-komp-Érd. Falu. Vacsora tisztietkezde. Nagy slafi.
XI. 4. Pihenő. Mentőautón Pestre. Kórház. Czánt. Haász. Fürdő.
XI. 5. Áldozás. Reggeli Haászéknál. Autón Érdre. Menet Százhalombattára (Benedek).
XI. 6. Átkelés: Szigetszentmiklós (Benedek).
XI. 7. Szigetszentmiklós. Látogatás Csikesznél.
XI. 8. Szigetszentmiklós. Bakonya. Látogatás Csikesznél.
XI. 9. Út Tökölre (Benedek). Szálláscsinálás Tököl.
XI. 10. Tököl. Szálláscsinálás. Mászkálás.
XI. 11. Tököl. Oktatás. Látogatás, vacsora Szabó plébánosnál.
XI. 12. Tököl. Áldozás. Kitüntetéskiosztás. Látogatás Szabó plébánosnál.
XI. 13. Út Szigetszentmiklós-Horthyiget-Dunapart.
XI. 14-21. Dunavédelem
XI. 22. Szigetről vissza. Új állás. Vadászás oroszra. Vissza: tartalék.
XI. 23. Tartalék. Figyelek. Lojzit leváltom. Alvás áterezsben.
XI. 24. Orosz támadás. Vissza. Géppisztolyosok. Lakihegy.
XI. 25. Lidérc. Német páncélos támadás. Eső.
XI. 26. Járőr. Mieink megfutnak. Újra előrejönnek.
XI. 27. Visszavert támadás.

- XI. 28. –
- XI. 29. Leváltás. Autóút.
- XI. 30. Csepelre. Mf. Pacs. Götz, opera (Álarcosbál). Pali b. Haász.
- XII. 1. Götz-Szabó Péter-Götz. Csepel.
- XII. 2. Készültség. Ezer dologról gondoskodás.
- XII. 3. Csepel. Mise.
- XII. 4. Indulás Csepelről gépkocsin. Érkezés Hercegfalva.
- XII. 5. Előre Krisztináig. Vacakolás falu végén. Kakasd-határvölgy.
- XII. 6. Át Janicsárra. Szököm vissza. Alvás Perkátán.
- XII. 7. Átcsúszom, érkezés. Felderíték: elások. Gépkocsit elkapjuk. Szolgaegyház.
- XII. 8. Szekéren, lóháton Pákozdra (Bártfa). Alvás.
- XII. 9. Riadó. Szemrevételezés. Menet Velencére.
- XII. 10. Menet Pettendre. Pettend.
- XII. 11. Menet Kisvelencére. Várás. Támadás falu széléig. Alvás ott.
- XII. 12. Támadás, cél elérése. Tartalék. Visszalöknek.
- XII. 13. Bolyongás-összeköttetés. Kerítés sarkánál sebesülök. Lovasberény